

SAKARYA UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

JOIN ESR

JOURNAL OF EXERCISE AND SPORT SCIENCES RESEARCH

Volume: 5 | Issue: 01 | Year: 2025 | e-ISSN: 2822-2695

JOURNAL OF EXERCISE AND SPORTS SCIENCE RESEARCH

E-ISSN 2822-2695

Journal of Exercise and Sports Science Research (JOINESR) is in the category of peer-reviewed, online and open access international journal published by Sakarya University of Applied Sciences (SUBU) Scientific Publications Coordinatorship (BIYAK)

JOINESR is indexed by

CiteFactor

<https://www.citefactor.org/journal/index/28992#.Y63ud3ZByUk>

Index Copernicus

<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=123704>

JOURNAL BOARDS

Editor in Chief

Dr. Nevzat Mirzeoğlu

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Editors

Dr. İhsan Sarı

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Dr. Burak Güneş

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Editorial Board

Dr. A. Dilşad Mirzeoğlu

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Dr. Erhan Işıkdemir

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Bahri Gürpınar

Akdeniz University, Turkey

Dr. Elif Karagün

Kocaeli University, Turkey,

Dr. Ersin Eskiler

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Dr. Laurentiu-Gabriel Talaghir

Universitatea Dunarea de Jos Galati, Romania

Dr. Marc Lochbaum

Texas Tech University, United States

Dr. Nikos Ntoumanis

University of Southern Denmark, Denmark

Dr. Sabri Özçakır

Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey

Dr. Selçuk Akpınar

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey

Dr. Volkan Sert

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Technical Editor

Dr. Cihan Ayhan

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Language Editor

Dr. Nurullah Çelik

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Lecturer Melikenur Eroğlu.

Sakarya University of Applied Sciences, Turkey

Contact

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Serdivan/Sakarya-Turkey

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Dijital Oyun Oynayan Sporcu Öğrencilerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarını
Çözümlemek

Analyzing Cases of Cyberbullying by Athletes Playing Digital Games

Bekir Barış CİHAN, Mehmet İNAN, Tansu KURTULDU, Oğuzhan VURAL

19-35

Derleme Makaleleri / Review Articles

Bütüncülük-İndirgemecilik: Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Alanların Bilimi
mi?

Holism-Reductionism: Are Sports Sociology and Sports Psychology The Science of
Separate Fields?

Ersin AFACAN

1-18

Bütüncülük-İndirgemecilik: Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Alanların Bilimi mi?

Ersin AFACAN

Serbest araştırmacı, İzmir, Türkiye.

ÖZ

Yaklaşık son elli yıldır sporda psikososyal alanlarda büyük değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişimler, sporun sosyolojik ve psikolojik boyutlarını da içermektedir. Bu değişikliklerden biri de sosyoloji ile psikolojinin birlikteliğidir. Örneğin spor ortamlarında yer alan spor insanlarının davranışlarındaki bozulmalarını (sosyolojik) ve çözülmemiş duygularını (psikolojik) fark etmek, kavramak, anlamak ve değerlendirmek sportif verimin artması için gereklidir. Yukarıdaki açıklama doğrultusunda bu makalenin temel amacı, spor fakültelerinde birbirlerinden ayrı birer alan olarak görülen ve sosyoloji ile psikolojinin alt dalları olan spor sosyolojisi ve spor psikolojisinin birbirlerinden ayrı birer alan olup olmadığının tartışılmasını sağlamaktır. Bunun yanında bu iki araştırma alanının paylaştığı kuramsal ilgi alanlarını açıklamaya çalışmaktır. Bu bağlamda derleme yöntemi kullanılarak konu ile ilgili literatür taranıp ulaşılan veriler birbiri ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Araştırmada, spor sosyolojisi ile spor psikolojisinin birbirinden ayrılamayan aynı alan olarak sporda psikososyal alanın bilimleri olduğu bilimsel ve felsefi temellere sahip kaynaklara dayalı olarak ortaya konulmuştur. Türkiye’de ve dünyada bazı karmaşıklığa ve tartışmalara yol açan bir konu olması nedeniyle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve benzer çalışmalar için örnek olacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Psikoloji, Spor, Sporda Psikososyal Alanlar

* Sorumlu Yazar e-postası: mentorsin@hotmail.com

Cite as: Afacan, E. (2025). Bütüncülük-İndirgemecilik: Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Alanların Bilimi mi?, *Journal of Exercise and Sport Sciences Research*, 3(1), 1-18.

Holism-Reductionism: Are Sports Sociology and Sports Psychology The Science of Separate Fields?

ABSTRACT

Last fifty years, major changes have been taking place in psychosocial areas in sports. These changes mostly involve the sociological and psychological dimensions of sports. One of these changes is the union of sociology and psychology. The purpose of this article is to provide a discussion of whether sports sociology and sports psychology, which are considered separate fields from each other in Sports Faculties and are sub-branches of sociology and psychology, are separate fields from each other. In addition, it is to try to explain the theoretical interests shared by these two research areas. The literature related to the subject was scanned using the analytical method and the data obtained were evaluated by correlating with each other. In this research, it is aimed to explain that Sports Sociology and Sports Psychology are the sciences of the same field that cannot be separated from each other, that is, the Psychosociological Field in Sports. Due to the fact that it is a subject that causes complexity and controversy in Turkey and around the world, it is estimated that this study will contribute to the literature and will be an example for similar studies.

Keywords: Sociology, Psychology, Sports, Psychosocial Areas in Sports

Giriş

Bilimin temel amaçlarından biri, çalışma alanını belirlemektir (Malinowski, 1990). Her bilim kendi alanında söz sahibi olduğu için faydalı ve değerli şeylere ilişkin bilgiler, nesneleri olan şeylerle orantılı olarak faydalı ve değerlidir (Aristoteles, 2022). Bu bağlamda psikoloji bilimi, insanın kendi kendisiyle ilişkisinden kaynaklanan özellikleri incelerken sosyoloji bilimi, insanın diğer insanlarla olan ilişkilerinden ileri gelen ve onlar tarafından ortaklaşa paylaşılan tavır ve davranışlarını incelemektedir (Eroğlu, 1995). İnsan davranışlarının nedenleri ya dış etkenlere veya kişinin iradesine bağlıdır (Aristoteles, 2022). Burada dış etkenleri sosyoloji bilimi incelerken, iç etken olarak iradeyi psikoloji bilimi incelemektedir. Dolayısıyla psikoloji ve onun uygulamalı etkinliği anlamındaki psikiyatri, insan bilgisini üretmek ve bu bilgiyi yorumlamak bağlamında bilimsel yaklaşımı temsil ederken (Güleç, 2006), sosyoloji insanlar ile ilgili bilgiyi üretmek ve bu bilgiyi yorumlamak bağlamında bilimsel yaklaşımı temsil etmektedir (Çelebi, 2004).

İnsan, dünyaya geldikten sonra içinde yaşadığı, büyüdüğü, olgunlaştığı ve çalıştığı çevrelerde çeşitli fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik uyarıcılardan etkilenmektedir (Adasal, 1979). Bu uyarmalar, spor dünyası için de geçerlidir. Spor dünyası felsefe, psikiyatri, sosyoloji, psikoloji ve nörobiyoloji gibi alanlarda eğitim almış insanlara keşfedilecek sonsuz bir coğrafya sunmaktadır (Begel & Burton, 1999). Bu etkiden dolayı son yıllarda, spor psikolojisi ve spor sosyolojisi alanında pek çok akademisyen, spor sosyolojisi ve spor psikolojisi dallarının bir araya gelmesi çağrısını takip etmeye çalışarak disiplinler arası araştırmalar yapmaya başlamıştır (Butryn ve ark., 2014). Buna rağmen, Türkiye’de psikososyal alanlarda çalışan spor bilimcileri, sporun sosyolojik boyutlarına yeterince ilgi göstermemektedirler (Türkmen, 2018). Çünkü Türkiye’de sporda psikososyal alanlarda çalışan akademisyenlerin vermiş oldukları eserlerin çoğu spor psikolojisi göz önüne alınarak yazılmıştır. Oysaki psikososyal deyiminin psiko kısmında kalmak alışılmış kalıplar içerisinde akademik çalışmalar yapmak demektir. Ülkemizin spor fakültelerinde psikososyal alanların temeli olan spor sosyoloji ve spor psikolojisi zaman zaman ayrı çalışma alanlarıymış gibi öğretilmektedir. Hatta bu iki alanın temeli olan spor felsefesi de işin içindedir. Oysaki sporda psikososyal alanlarda çalışmak isteyen ve çalışanlar önce iyi bir felsefeci olmalıdır.

Psikolojinin de içinde bulunduğu diğer insan bilimleri, inceledikleri sorunların sosyolojik görünümlerini dikkate almak zorundadır (Ergun, 1995). Bu zorunluluktan dolayı, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren sosyoloji bilimi, klasik olarak psikolojinin egemenliği altında olan güven, inanç, ayırma, belirsizlik, kimlik, benlik, mahremiyet, cinsellik, çocukluk deneyiminin daha sonraki yaşantılara etkisi, psikoterapiden alınan vakalar gibi konular üzerinde düşünüp yazma noktasına daha çok önem vermeye başlamıştır (Parker & Spears, 1996). Örneğin davranış bozukluğu gösteren, toplumda ahlak dışı davranışlar sergileyen bireylere sosyopat, hastalıklarına da sosyopati (antisosyal kişilik bozukluğu) denilmektedir. Sosyopatin davranışları ve sosyopati, akılla ilgili bir rahatsızlık veya zihinsel bir problem olarak görülür ama bu problemin kaynağı, sosyolojik çevreden kaynaklanan bireyin ahlak dışı davranışı olarak kabul edilir (Avcıoğlu, 2023). Bunun yanında psikopati, sürekli düşüncesizce hareketler göstermek, psikolojik olarak uzun süreli duygusal bağlılıktan yoksunluk, kanunları yok saymak, sağduyuda zayıflık ve algılama güçlüğü temelinde bozuk ahlâk anlayışı, ahlâk duygusundan yoksunluk ve vicdan azabı duymama olarak tanımlanmaktadır (Elliott, 1996). Bu nedenle kişisel ve toplumsal bunalımları artan günümüz halk kitlelerinin toplu bir şekilde psikolojik ve sosyolojik incelemelerinin yapılması zamanımızın en önemli sorunudur (Adasal, 1979).

Fransız filozof ve tıp hekimi Charles Aimé Alfred Blondel (1876-1939), kişiliğe çift yönlü bakarak bir yönü psikolojik, diğer yönü sosyal üst yapılardan kurulu olarak kabul etmiş ve toplumun kişi üzerine olan üstünlüğüne işaret ederek psikososyolojik bakışa zemin hazırlamıştır. Bu düşünür için sosyolojisiz bir psikoloji olamaz. Çünkü tüm zihinsel ve organsal işlevler toplum ilişkilerin ürünüdür (Evrin, 1972). Örneğin, günümüzde akıl hastalığının kişisel bir hastalık olmasından çok, toplumsal bir hastalık olduğu görüşü giderek önem kazanmaktadır. Bu duruma göre akıl hastalığı, gerçek anlamda bir hastalık olmayıp belli kültürlerde belli normlarla değerlendirilen itibari bir düşünce ve davranış tipi olmaktadır (Ziyalar, 1982). Bu nedenle toplumun sosyolojik yapısının değişme hızı ne kadar fazla olursa ortaya çıkan problemler ve dolayısıyla psikosomatik hastalıklar, nörozlar, intihar, cinayet ve kötü alışkanlıklar da o oranda ağırlaşır (Özbek, 1971). Örneğin, intihar olgusu çok nedenli bir psikososyolojik, ekonomik ve bazen de siyasi faktörlerin etkileşimi ile ortaya çıkan bireysel bir eylemdir (Güleç, 2006). Dolayısıyla sosyolojik etkenler kültürel şartlanmalarla, kişinin bir uyma taktiği olarak ve bir hastalık elde etme tekniği olarak hastalık üzerinde rol oynayabilmektedir (Mechanic, 1966). Böyle bir duruma sporu bırakan çocukların, psikolojik açıdan çok fazla rekabet baskısını yaşadıklarını ve sosyolojik açıdan antrenörlerin eleştirel yaklaşımlarıyla karşılaşmalarını gerekçe olarak gösterdiklerini sportif bir örnek olarak vermekte fayda bulunmaktadır (Pooley, 1981). Dolayısıyla birey, toplum ve tarih sorunları birlikte ve bir bütün olarak incelenmelidir. Çünkü tarih, sosyolojinin besleyici kaynağıdır ve psikoloji de ancak tarih ile uyum içinde olan bir sosyolojiye dayanmalıdır (Ergun, 1995). Bu bağlamda çalışmada, sporda psikososyal alanlar ile ilgili bazı ön kabulleri ve özellikle spor psikolojisi bağlamında yapılan araştırmaları yönlendiren ön kabuller eleştiriye tabi tutulmuştur. Örneğin, Şekil-1'deki not dökümünde de görüldüğü üzere, spor bilimleri fakültelerinin çoğunda lisans bölümlerinden sadece spor psikolojisi dersi seçmeli olarak verildiği için mezun olup akademik kariyer yapan öğrencilerden sporda psikososyal alanlarda çalışanların büyük çoğunluğu spor psikolojisi disiplinine yönelmektedir. Bu yönelimi gösteren öğrencilerin çoğu, sosyoloji ve spor sosyolojisi ile ilgisi olmadığı için onların gözünde bu alanlar yeterince değere sahip olmamaktadır.

1.YARIYIL DERSLERİ			2.YARIYIL DERSLERİ			3.YARIYIL DERSLERİ			4.YARIYIL DERSLERİ		
Kodu	Adı	A.k Bn A.O	Kodu	Adı	A.k Bn A.O	Kodu	Adı	A.k Bn A.O	Kodu	Adı	A.k Bn A.O
BEÖ 101	Bed.Eğ.Sp.Bil.Gir.	3 53 159	BEÖ 106	Atletizm 1	3 51 153	BEÖ 201	Spor Fizyolojisi	4 76 304	BEÖ 202	Antrenman Bilgisi	3 51 153
BEÖ 115	Öğret.Mesleğine Gir.	3 50 150	BEÖ 108	Okul Deneyimi 1	3 51 153	BEÖ 203	Artistik Cimnastik	3 65 195	BEÖ 204	Can.Sp.Kz.Kr.İlk.Reh.	3 68 204
BEÖ 103	İns.Anat.ve Kines.	4 78 312	BEÖ 104	Ritm Eğit.ve Dans	3 90 270	BEÖ 205	Atletizm 2	3 74 232	BEÖ 208	Öğret.Plan.ve Değer.	4 58 232
BEÖ 109	Türkçe 1 Yaz.Anlat.	2 50 100	BEÖ 110	Yabancı Dil 2 İng.	3 51 153	BEÖ 213	Tk.Sporları 1 Basket.	3 86 258	BEÖ 212	Tk.Sporları 2 Futbol	3 86 258
BEÖ 105	Genel Cimnastik	3 78 234	BEÖ 114	Türkçe 2 Sözl.Anlat.	2 52 104	BEÖ 207	Sporcu Beslenmesi	3 51 153	BEÖ 206	Atat.İlk.ve İnk.Tr.2	2 54 108
BEÖ 107	Sağlık Bilgisi	3 65 195	BEÖ 102	Yaşam Boyu Spor	3 57 171	BEÖ 211	Atat.İlk.ve İnk.Tr.1	2 50 100			
BEÖ 111	Yabancı Dil 1 İng.	3 68 204	BEÖ 116	Temel Bilgi.Bilimleri	3 67 201	BEÖ 209	Gelişim ve Öğrenme	3 55 165			
BEÖ 117	Tem.Bil.Tekno.Kul.	2 64 128	BEÖ 132	Bir.Sp.1 Yüzme	3 65 195						
		23 1482			23 1400			21 1397			15 955
5.YARIYIL DERSLERİ			6.YARIYIL DERSLERİ			7.YARIYIL DERSLERİ			8.YARIYIL DERSLERİ		
BEÖ 301	Psikomotor Gelişim	3 71 213	BEÖ 302	Sp.Beceri Öğrenimi	3 54 162	BEÖ 401	Rekreasyon	3 50 150	BEÖ 402	Bd.Eğ.ve Sp.Yön.Örg.	3 55 165
BEÖ 303	Fiziksel Uygunluk	3 50 150	BEÖ 304	Eng.İç.Bd.Eğ.ve Sp.	3 51 153	BEÖ 403	Okul Deneyimi 2	3 73 219	BEÖ 404	Rehberlik	3 50 150
BEÖ 305	Eğitisel Oyunlar	3 51 153	BEÖ 306	Sınıf Yönetimi	3 50 150	BEÖ 405	Özel Öğretim Yön.2	3 50 150	BEÖ 406	Öğret. Uygulaması	5 60 300
BEÖ 307	Öğr.Tek.ve Mat.Gel.	3 51 153	BEÖ 308	Özel Öğretim Yön.1	3 50 150	BEÖ 413	Seç.4 Voleybol	3 50 150	BEÖ 408	Seç.6 (Alan Çalıq.)	3 50 150
BEÖ 329	Seç.1 Bd.Eğ.Sp.Tar.	3 51 153	BEÖ 316	Seç.2 Yat.Ar.Mot.Test.	3 63 189	BEÖ 441	Seç.5 Trampolin	3 96 288			
BEÖ 311	Bir.Sp.2 Tenis	3 80 240	BEÖ 336	Seç.3 Sp.Psikolojisi	3 53 159						
		18 1065			18 963			15 957			14 765

Şekil 1. Lisans Not Dökümü Örneği

Sosyoloji ve Spor Sosyolojisi

Sosyoloji, cemiyyet halinde yaşayan insana etki eden ve onun etkisi altında kalan her şeyin insanla olan ilişkisini bir bütün olarak inceleyen bilim dalıdır (Zimmerman, 1964). Bunun yanında sosyoloji, insanlar arası ilişkilerin bilimsel olarak incelenmesidir (Fichter, 1971). Dolayısıyla insan zümresi denilen insanların örgütlü olarak bir araya gelmelerinden oluşan zümreleri ve zümreler içinde gelişen olayları incelemek sosyolojinin temel görevidir (Descamps, 1933). Çünkü sosyoloji, insanı anlamak için verimli kaynaklar bulmuş ve hatta bulmaya devam eden bir bilim olduğu için toplumları oluşturan düşünce öğelerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Eyuboğlu, 1990). Bu yardımcı olma konusunda sosyoloji, kişilerin tavır ve davranışlarını inceler (Giddens, 1982). Bu nedenle sosyoloğun karşılaştığı en büyük güçlük, konusu olan toplumu ve onun tüm ilişkilerini kendi önünde, kendi dışında ve gerçek içinde sınırlandırılmış olarak tüm nesnellikleriyle kavrayıp kavrayamamasıdır (Ergun, 1995). Dolayısıyla sosyoloji, gündelik yaşam pratiklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bağlamda spor sosyolojisi, sosyolojinin ilkelerinin ve uygulamalarının spor ortamlarına uyarlamasıdır. Buna göre sosyolojinin bir alt dalı olarak spor sosyolojisi, spor insanların spor ortamlarındaki gündelik yaşam pratiklerini inceleyen bir bilim dalıdır.

Sosyoloji, insan üzerinde baskı yapan toplum içindeki sorun, anlaşmazlık ve çatışmaları kendisine konu edindiği için eleştirel bir karaktere sahiptir (Giddens, 1982). Çünkü toplum bireylerin matematiksel toplamı değil, bu toplamdan daima daha fazla bir şeydir. Bireyler arasındaki her türlü etkileşim için son açıklayıcı veya belirleyici toplumdur (Arslan, 1992). Toplumdaki ortak irade, bireysel iradelerin bir toplamı değildir ve bu irade olmadıkça toplum denilen zümre ortaya çıkamaz (Descamps, 1933). Bu nedenle sosyolog, kişiler üzerinde de uzmanlaşmıştır (Fichter, 1971). Örneğin spor sosyoloğu Jay Coakley, performansı arttıran ve rekabet sınırlarını zorlayan alkol ve madde kullanımı gibi uygulamalar için “pozitif sapma” deyimini kullanmış ve bu uygulamaların görülme sıklığının artışından bahsetmiştir (Coakley, 2016). Voleybol takımındaki üç sporcunun izin gününü birlikte geçirmek istemeleri bir başka örnek olarak ele alınabilir. Bu izin gününde özgür insanlar olarak voleybolculardan biri denize, diğeri dağa ve bir diğeri kafeteryaya gitmek isterse bir arkadaş topluluğu meydana gelemez. Dolayısıyla günümüzde insanı ilgilendiren her şey sosyolojinin konusudur. Sosyolog, insanla ilgili her sorunu ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalışır. Bu nedenle sosyoloji, insan davranışlarını meydana getiren duygu ve düşünceleri de ortaya çıkarmaya çalışır.

Kişinin herhangi bir sosyal konu hakkındaki anlayışını geliştirebilmesinin en temel yolu, sosyolojik yayınları incelemesidir (Bilgiseven, 1994). Çünkü sosyoloji biliminin düalist görevi; zihin alanınca belirlenen ideal insan davranışları ile güdülerin belirlediği gerçek insan davranışlarını incelemektir (Arslan, 1992). Buna göre sosyoloji araştırmaları, herkesin bir dereceye kadar farkında olduğu toplumsal sorunları araştırarak bunlar üzerinde dikkatlerin yoğunlaşmasını sağlamakta ve böylece bu sorunların

ne ölçüde temel sorunlar olduğunu gözler önüne sermektedir (Giddens, 1982). Bu bağlamda, sosyolojinin tüm dallarının ortak bir konusu vardır, o da toplum ve toplumda yaşayan insanlardır (Ergun, 1995). Dolayısıyla spor sosyolojisinin de konusu, spor toplumu ve spor toplumunda yer alan spor insanların duygu, düşünce ve davranışlarıdır.

İnsan birlikteliğine katkıda bulunan ve yarar sağlayan veya ondan çıkarılan her sonuç sosyolojiktir (Fichter, 1971). Çünkü kişileri topluma bağlayan ilişkileri sorgulamak, kişilerden her birinin bütünüyle yaşayışını sorgulamak demektir. Kişiyi topluma bağlayan ve kişiyi toplumla birleştiren ilişkiyi yok saymak, kişinin bütünüyle yaşayışını yok saymak demektir (Ergun, 1991). Bu bağlamda bir spor toplumunun genel özelliklerinin incelenmesi işleminden önce, spor insanların oluşturduğu kulüp, federasyon, dernek ve sendika gibi küçük birliktelikleri ele alınmalıdır. Örneğin, sosyal kuruluş olarak bir spor kulübü, spor insanların karşılıklı ödev ve hakları belirli bir biçimde anlamaları demektir.

Sosyoloji, insana ait davranışları araştırarak gözlenebilen konularla ilgilenir, saha araştırmalarına dayanır, olgulara anlam kazandıracak kurumları ve genellemeleri formüle etmeye çalışır (Giddens, 1982). Çünkü sosyoloji, sosyal tutuma yani tavır ve davranışa yönelik bir bilimsel yaklaşımdır (Fichter, 1971). Bu nedenle Türkiye'nin ikinci Halkbilim Kürsüsünün kurucusu olan Profesör Sedat Veyis Örnek'e göre bilgi ve becerilerini halka sunan öğretmen, doktor, veteriner, yönetici, tarım uzmanı, sosyolog, psikolog ve felsefeci gibi her meslekten görevliler, kültürdeki işlev ve değişimleri bilerek kurumları iyi tanımalı, halkın yapısal özelliklerini, tepkilerini ve eğilimlerini öğrenmelidir (Ergun, 1991). Örneğin, incelenmek istenilen spor toplumunu oluşturan öğelerden biri olan sporcuların çözümlemeli gözlem yoluyla araştırılması spor sosyolojisi araştırmalarının bir yoludur.

Bilimin sosyolojik açıdan incelenmesi, hem bilimi hem de bilimi uygulayanları içerdiği için uygulayıcılar arasındaki toplumsal ilişkiler, iletişim ağları, ödül sistemi gibi gündelik yaşam etkinlikleri temelinde bilimde yaşananları kapsamaktadır (Woolgar, 1988). Bu kapsamdan dolayı sosyoloji, insanların davranışlarını, insan teklerinin özgür seçimleriyle değil eşyanın doğasından oluşan yasalarla açıklamaktadır (Bayet, 1982). Bu bağlamda spor sosyolojisi de sadece sporun sosyolojik boyutunu kuramsal ve kavramsal temelde incelemeyi, aynı zamanda spor ile ilgili bilgileri spor ortamlarında uygulayan uygulamacıları da inceler. Örneğin, spor felsefecisi, spor psikoloğu, spor sosyoloğu, mental antrenör, spor psikolojisi danışmanı, mentor veya zihinsel performans antrenörü gibi çeşitli isimlendirmeler adı altında sporun psikososyolojik boyutlarını içeren uygulama çalışmalarını yapanların birbirleriyle olan ilişkileri ve iletişimleri, dernekleşme gibi örgütlenmeleri, ödül sistemi gibi etkileşimleri spor bilimlerinin sosyolojik açıdan incelenmesidir.

Psikoloji ve Spor Psikolojisi

Psikoloji; algılama, düşünme, duygulanma ve irade gibi içsel eylemlerin kişinin hayatında karşılaştığı zorlukları ve sorunları çözmede ne tür bir katkısının olacağını açıklayan bir bilim dalıdır (Köse & Ayten, 2012). Bu bağlamda psikoloji sadece bedeni, aklı ve tını değil, aynı zamanda kültürü ve içinde yaşanan çevresel şartları da içermelidir (Estes, 2008). Bu nedenle gerçek psikoloji, hem fizyoloji hem de sosyoloji üzerinde temellenen psikolojidir (Ergun, 1995). Bu özelliği ile psikoloji, bir taraftan biyoloji ve tıp, diğer taraftan sosyoloji ve felsefeyi de kendi alanına çekmektedir. Bundan dolayı psikoloji, çok disiplinli bir bilim dalı olarak tam anlamıyla kimliğini kazanmış sayılamaz (Adasal, 1977). Örneğin MERS salgınından sonra Güney Kore toplumunda en çok görülen psikolojik rahatsızlıklar travma sonrası stres bozukluğu ve depresif bozukluklar olarak belirlenmiştir (Lee ve ark., 2018). Fakat her sosyal gerçeklik biyoloji, fizik, kimya veya psikolojinin terimlerine indirgenemez (Fichter, 1971). Çünkü toplum ve kültür tüm bu bilim dallarının üstünde yer alan birer olgudur.

Dünya Sağlık Örgütü, sağlıklı insanı sadece hastalık ve sakatlık gibi rahatsızlığı olmayan insan olarak değil fiziksel, ruhsal, sosyal olarak iyi durumda olan insan şeklinde tanımlamaktadır (Rosdahl, 1995). Bu tanımdaki öznel iyi oluş, bireylerin yaşamlarını bilişsel ve duygusal olarak nasıl değerlendirdikleri olarak kabul edilmektedir (Diener, 2000). Duygular, insanın ruhsal durumunu olumlu veya olumsuz şekilde etkileyerek yargılarını değiştiren, üzüntü ya da hoşnutluğun eşlik ettiği öfke, acıma, korku ve benzerleriyle bunların zıtları gibi şeylerdir (Aristoteles, 2022). Öznel iyi oluş, olumlu duyguların çok yaşanması ve olumsuz duyguların az yaşanması ile oluşan genel bir memnun olma durumu yani hayatı yaşamaktan doyum alma olarak anlaşılmaktadır (Myers & Diener, 1995). Duygusal anlamda insanların kendilerini nasıl hissettiklerinden bahsederken onların psikolojilerinden ve psikolojik durumlarından söz edilmektedir (Bacanlı, 2015). Bu bağlamda klinik psikoloji, duygusal bozukluklara tanı koyar ve onları psikoterapi ile tedavi eder (Morgan, 1977). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu, psikolojik uygulamanın katkısının sınırlarını iyi bilmek ve yersiz hayallere kapılmamaktır (Başer, 1986). Çünkü psikoloji, insan ruhunun çeşitli tepkileri ve toplum içinde psikososyolojik ilişkiler ile ilgilenir (Adasal, 1977). Örneğin, kişide zayıf bir özgüven doğuştan gelmeyip hayat boyu oluştuğu için özgüvenin zayıf olmasına neden olan bozgunları; baskıcı eğitim (sosyolojik), engellenmiş cinsellik (psikolojik), toplumsal yapı (sosyolojik), engellenmiş gelişme (psikolojik), insanlarla ilişkilerde yaşanan bozgunlar (sosyolojik) olmak üzere beş alt psikososyolojik bölümde ele alabiliriz (Lauster, 2010).

Spor psikolojisi, psikolojinin ilkelerinin ve uygulamalarının spor ortamlarına uyarlanmasıdır. Buna göre psikolojinin bir alt dalı olarak spor psikolojisi, spor insanların spor ortamlarındaki gündelik yaşam pratiklerini psikolojik açıdan inceleyen bir bilim dalıdır. Örneğin, psikoloji biliminin ilk ekollerinden olan Davranışçı Psikoloji, gözlenebilen insan davranışlarını üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durum psikolojinin temel ilgi alanı olan insan duygularından uzaklaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla psikolojinin asıl araştırma alanı olan ve insanın temel fonksiyonlarından olan sevgi, vicdan, istek, nefret, öfke, korku ve kaygı gibi duygulara yoğunlaşması gerektiğini savunan Abraham Maslow, C. G. Jung, S. Freud, Erich Fromm, Alfred Adler, Karen Horney ve Victor Frankl gibi psikologlar ortaya çıkmıştır. Duyguların yanında psikoloji bilimi insan ile ilgili sinir sistemi, duyu, algı, öğrenme, bellek, zekâ ve kişilik gibi çeşitli konularla ilgilenmektedir.

Performansı etkileyen psikolojik faktörler, genellikle sporcunun kişiliği ve motivasyonundan kaynaklanmaktadır (Başer, 1986). Örneğin sporcu, kendisini de şaşırtan bir şey yapmışsa ve bu harekete itenin ne olduğunu kendisine soruyorsa, davranışının ardındaki gerçek güdüyü (motifi) ortaya çıkarmak için vicdanını rahatsız eden güdüye ve ona eşlik eden titiz güce gerek duyar. Ancak o zaman, eylemlerini hangi güdülerin belirlediğini görebilir (Jung, 1938). Performansı etkileyen psikolojik faktörlerin etki mekanizmalarını daha iyi anlayabilmek için sinir sisteminin yapısını ve işleyişini bilmek gerekmektedir. Çünkü tüm psikolojik süreçler, sinir sistemi içinde meydana gelmektedir (Başer, 1986). Örneğin her duygu gibi korku duygusu da kronik hale geldiğinde ve var olan durumla orantısız olduğunda zarar verici olur ve birçok psikolojik rahatsızlığın gelişimini tetikleyebilir (Garcia, 2017). Sporda da aynı şekilde kaybedilen bir karşılaşmanın sonuna doğru kaybetme korku duygusu oldukça yoğun deneyimlenebilir. Bu durum, sporcuda maçtan sonraki yaşanacaklarına dair kaygı durumunu artırabilir veya önceden var olan psikolojik belirtilerin yoğunlaşmasına neden olabilir. Bu bağlamda, bir spor insanı için “neye inanmaktadır?, neye güvenmektedir?, neyi istemektedir?, neyden korkmaktadır?, neden korkmaktadır?, neden mutlu olmaktadır?” gibi duygu temelli soruların yanıtlarının aranıp bulunması spor psikolojisinin temel görevlerindendir.

Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Birer Alan Mı?

Tarihsel Arka Plan

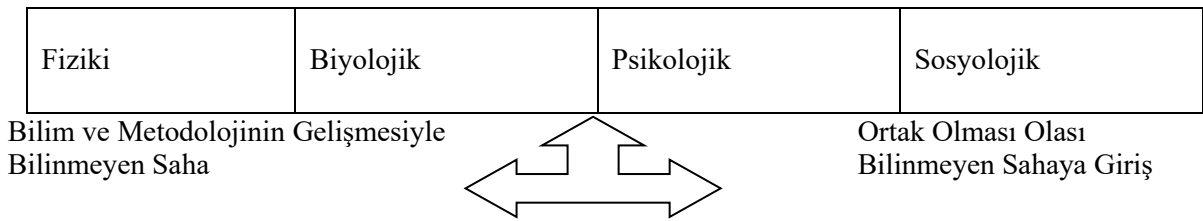
Bilim geleceğin önceden görülmesi için daha önceden yapılmış bir gözlemin kullanılmasıyla başlar. Buna göre kültürü oluşturma ve geliştirme işine girildiğinde gerek bilim esprisi, gerekse bilim performansı insanın makul davranışında önceden var olmalıdır (Malinowski, 1990). Nedenleri gözlemlemek ve araştırmak tek bir bilime mi yoksa birden fazla bilime mi aittir? (Aristoteles, 2016) sorusunun yanıtı, tüm bilimler dayanışma içindedir ve birbirlerinin yardımcılarıdır. Bu nedenle her türlü bölümlenme ve ayırıştırma gerilemeye neden olur (Halkin, 2014). Buna rağmen kurulmaya başladıkları dönemden itibaren sosyoloji ile psikoloji haksız yere birbirine karşı cephe aldı. Oysaki bu iki bilim dalı, antropoloji çalışmalarına dayandıkça bu zıtlığın gereksiz olduğu anlaşıldı ve sosyoloji ile psikoloji birbirini tamamlamaya başladı. Örneğin sosyal psikoloji, sosyoloji ile psikoloji arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya koydu (Ülken, 1983). Çünkü insanlar, en eski toplumlardan en modern toplumlara kadar kişiler ve topluluklar olarak birbirleriyle sürekli ilişkilerde bulundukları için sosyoloji ile psikoloji arasındaki yakın bağlilik çok açık ve önemlidir (Adasal, 1977).

Sosyoloji ve psikoloji arasında bir iş birliğinin doğmasına olanak veren bu durumun temel nedeni, Amerikalı sosyal bilimcilerin, iki bilim arasında Avrupalı meslektaşları gibi hiyerarşik bir üstünlük aramaya değil, aksine bütünleşmeye yönelmeleridir (Tolan, 1975). Örneğin Alman sosyolog Ferdinand Tönnies (1855-1936), 1906 yılında Psikolojik ve Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla Felsefi Terminoloji adında bir eser yazmıştır (Tönnies, 1906). Yine Almanya’da 1923 yılında, Toplumsal Araştırma Enstitüsü’nün bir düşünce akımı olarak ifade edilen ve Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Friedrich Pollock, Herbert Marcuse, Walter Benjamin, Erich Fromm ve Wilhelm Reich gibi felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarında kuramsal ve deneysel çalışmalar yapan sıra dışı yetenekleri bir araya getiren Frankfurt Okulu kuruldu (Parker & Spears, 1996). Bu okula göre psikolojik değişkenlerin yeri, farklı sosyolojik değişkenler arasında orta bir yerdedir ki temsilcilerinden olan E.Fromm’a göre ekonomi, ailenin biçimi, işlevini ve çocuk yetiştirme uygulamalarını etkiler. Buradan da kişiliği etkilemiş olur. Kişilik de sonradan toplumsal süreçleri etkiler (Tezcan, 1997). Dolayısıyla kişilik gelişmesi, birbirine sıkı olarak bağlı biyolojik ve kalıtsal psikolojik temeller ile sosyal çevreye ait sosyolojik temellere dayalı etkenler grubunun etkileşimi ile olmaktadır (Özbek, 1971).

Bir başka örnek ise Jean Piaget (1896-1980)’tir. Kendisi psikoloji ve sosyoloji kürsülerinde çalışmış ve eserlerinden bazılarını sosyal psikoloji ile ilgili yazmıştır (Jahoda, 2007). 1970’lerden itibaren filozoflar, sosyologlar ve psikologlar toplumsal kurallar tarafından yönetilen çevreye dikkatlerini verdikleri için bazı toplulukların bir duyguya başka topluluklardan daha fazla değer verdiklerini veya hiç değer vermediklerini anladılar (Rosenwein & Cristiani, 2018). Bu konuyla bağlantılı olarak değerleri incelemekten kaçınan bazı sosyal bilimciler, değerlerin sosyal bilim çalışmasının dışında psikolojik ve etik olgu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak günümüzde, değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğu ve sadece psikolojik değil, aynı zamanda sosyolojik açıdan incelenmesi gerektiği kabul edilmektedir (Fichter, 1971). Çünkü sosyoloji, birey ile toplum arasında kurulan ilişkileri incelemekle işe başlar (Ergun, 1991). Örneğin sapkınlık olarak bilinen inanç ve uygulamalardan sapma olgusu hem psikologların hem de sosyologların ilgisini çekmektedir (Morgan, 1977). Stres de böyle bir özelliğe sahiptir. Örneğin, uzun yıllar osteopat olarak çalışmış ve Avrupa’da çeşitli sağlık ve bütünsel konularda dersler ve konferanslar vermiş Profesör Donald Norfolk, stres ile ilgili yazdığı kitabında, stres konusundaki çalışmaların çoğunun bilimsel bir terminoloji yapıldığı için doktorları, psikologları ve sosyologları ilgilendirdiğini belirtmiştir (Norfolk, 1977).

Bilim Felsefesi Açısından Yaklaşım

Varlık âlemi denilen tek bir gerçekliğin yüzeyde somut bir şekilde farklı ama temelde ortak olan bazı konulara ve kuvvetlere bağlı olduğunu veya olmadığını kesin bir şekilde iddia edemeyiz. Çünkü fiziksel, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gerçekliklerin kendi içlerinde bile, yüzeyde farklı olan ve bir zamanlar ayrı araştırma yöntemlerine muhtaç farklı gerçeklikler zannedilen sahalarının, bugün, aynı gerçekliğin birbirini tamamlayan ikincil ve yan sahaları olduğu anlaşılmıştır (Bilgiseven, 1994). Yani gerçeğe ulaşmak için olayların bir yanını veya görünüşünü bilmek veya kontrol etmek yeterli olmaz (Tanyol, 1970). Çünkü çeşitli bilimler tarafından araştırılan olgular arasında kesin sınırlar bulunmadığı için belirli bir olay pek çok bilimin alanına girebileceğinden, bir bilim daha önce başka bir bilim tarafından incelenmiş bir olayla ilgilenirse o bilimin ulaştığı sonuçlara başvurmak zorundadır (Descamps, 1933). Şekil 2’de bu durum anlatılmaktadır. Dolayısıyla aynı durum, spor sosyolojisi ve spor psikolojisi için de geçerlidir.

Şekil 2. Aynı temele ortak olması olası farklı gerçeklikler (Bilgiseven, 1994)

Önemli entelektüel oluşumlar, geleneksel olarak belirlenmiş sınırları, çaprazlamasına keserek bir disiplinler arası eleştiri temeli sağlamaktadır (Woolgar, 1988). Buna göre, araştırma yöntemlerindeki bazı farklılıklara ve araştırılan alanların farklı görünüşüne karşılık, tüm bu farklılıklar spor sosyolojisi ve spor psikolojisi için aynı gerçekliğin değişik yüzleridir. Bu gerçeklik ise insandır. Tolstoy (2018)’a göre sosyoloji ve psikoloji insan yaşamının sorularını çözmeye çalışan bilimlerdenidir. Günümüzde Toplumsal Bilimler adı altında toplayabileceğimiz bilgi dallarından olan sosyoloji ve psikolojinin gerçekte tek bir bilim olarak kabul edilebilmesinin nedeni, bu iki bilim alanının konusunun insan davranışı olmasıdır (Saran, 1992). Buna göre sosyoloji ve psikoloji aynı çekirdekte toplanır (Adasal, 1979). Fakat buna rağmen sosyoloji ve psikoloji, birbirlerinden uzak kalmış ve bu mesafeyi kısaltmaktan bilinçli olarak kaçınmış iki dargın toplum bilim dalı olarak gelişmiştir (Tolan, 1975). Oysaki Émile Durkheim’in uzun yıllar önce açıkladığı ve sosyal bilimcilerin her fırsatta belirttiği gibi bir kişinin belli bir şekilde davranmasına etki eden faktörler hem sosyolojik, hem de psikolojiktir (Begel ve Burton, 1999). Örneğin, askeri birlikler gençlik döneminin başında, aynı amaç ve terbiye için gelen gençlerin toplandığı psikososyolojik birliklerdir (Adasal, 1979). Aynı durum sporda da geçerlidir. Spor takımları aynı amaç ve hedef için bir araya gelen sporcuların toplandığı psikososyolojik birliklerdir.

İnsan, karmaşık bir varlıktır. Hangi konuda olursa olsun tekdüze yaklaşım, çözüm elde etmede yetersiz kalmaktadır. Örneğin depresyonun tedavisinde hem biyolojik (ilaç tedavisi), hem psikolojik (bireysel psikoterapiler), hem de sosyolojik (aile, evlilik ve iş ile ilgili çözümlemeler) destek, tedavinin başarılı olması için gereklidir (Çoban, 2005). Bu nedenle çok değişkenlilik kavramını dikkate almamak kuramsal indirgemecilikle sonuçlanabilir (Gedo & Goldberg, 1994). Toplumsal olgular da karmaşık ve karışıktır. Bu nedenle toplumsal yaşamı inceleyenler tek yönlü olmamalı ve toplumsal olguları tek boyuta indirgemeye çalışmamalıdır. (Gökalp, 2006). Bu durum spor ortamları için de geçerlidir. Çünkü tek bir sporcu veya bir grup sporcu ile ilgili herhangi bir tartışma, bu kişi veya kişilerin pek çok noktada etkili olan psikososyolojik gelişim süreçleri bağlamında ele alınmalıdır (Begel & Burton, 2017). Buna göre sporcular başta olmak üzere spor insanlarına verilecek olan danışmanlık hizmeti, psikolojik ve sosyolojik boyutları olan bir çalışma olmalıdır. Bu birlikteliğin sonucu olarak duygu, düşünce ve

davranış değişimi ile gelişimini hedefleyen danışmanlık hizmetine Psikolojik Beceri Antrenmanı değil de Psikososyal (Psikolojik ve Sosyolojik) Beceri Antrenmanı denilmesi uygun olacaktır (Afacan, 2021). Dolayısıyla spor sosyolojisi ve spor psikolojisi dallarının temel konusu, spor insanları olduğu için sporun sosyolojik ve psikolojik boyutları ile ilgilenen ve danışmanlık hizmeti veren bir bilim insanı, spor insanları ile ilgili sorular sorar, onların nasıl davrandıklarını gözlemler ve bazen sportif yaşamın çeşitli formlarına katılırlar. Bu bağlamda psikolojik indirgeme denilen psikolojizm ile sosyolojik indirgeme denilen sosyolojizm insan ve insanlar hakkındaki gerçeklikleri anlama konusunda adeta bir tuzak görünümündedir.

Sosyoloji ve psikoloji, bölünemeyen bir gerçekliğin farklı yüzleri ile ilgilidir. Kişiler, birbirleri ile olan ilişkilerinden ayrı olarak anlaşılamazlar. Bu nedenle cemiyeti inceleyen bir araştırmacı aynı zamanda psikoloji öğrencisi iken, kişinin psikolojisini incelerken de sosyoloji öğrencisi durumundadır (MacIver & Page, 1969). Örneğin sosyolog, belli bir kültüre ait toplumun yapısı konusunda, psikiyatrist ise bir nevrotik kişinin yapısı konusunda bilgi verdiği için kültürel eğilimlerin niteliği ile bireysel çatışmaların niteliği arasındaki ilişkiyi anlama konusundaki zorluğu aşmanın yolu işbirliğinden geçer (Horney, 1964). Çünkü psikiyatri, insanın davranış ve uyum bozukluklarını inceleyen bir bilim dalı olduğu için sosyal ve insan bilimleri arasında yer almaktadır. Bu görüş açısından psikiyatri, duygusal kaynaklı hastalıklar ve sosyal davranışların kökeni, teşhisi, tedavisi ve korunma yolları ile ilgilenen bir tıp dalıdır (Songar, 1980). Bu bağlamda insan ilişkilerinde doğruya yakın bir ‘anlama’ mümkün olduğundan dolayı, insana ilişkin bilgiler ‘mutlak doğrular’ olarak değil, faydalı ve faydalı olduğu ispatlanmış ‘eksik doğrular’ olarak kabul edilir (Güleç, 2006). Bu nedenle Psikiyatri Profesörü Yusuf Savaşır, Türk toplum yapısına ve Türk insanına göre bir psikiyatri, bir ruh sağlığı bilimi oluşturmak ve geliştirmek gerekir derken bu önerisiyle kendi toplum ve kültür yapımızı, kendi insanımızı keşfetmeye çalışalım çağrısını yapmıştır (Ergun, 1991). Sporda da antrenman veya maç performansı konusunda sıkıntı yaşayan sporcular, ihmal edilmiş kişisel (psikolojik) veya kişilerarası (sosyolojik) sorunlarını araştırıp çözmekten ve bu sorunlarla ilgili değişiklik yapmaktan fayda görebilir (Begel & Burton, 2017). Sonuçta sıkıntı, bir taraftan sanatçılara konu ve malzeme olurken, diğer taraftan psikologlar, sosyologlar ve hekimler ona çare bulmaya çalışmaktadır (Songar, 1980). Bir başka örnek olarak ise sporda kaygıyı açıklamanın psikolojik bakış olduğunu, kaygının neyi temsil ettiğini açıklamanın sosyolojik bakış olduğunu ifade etmek gerekir. Dolayısıyla spor sosyolojisi ve spor psikolojisi, aynı madalyonun iki yüzüdür. Spor toplumunu inceleyen bir spor bilimci aynı zamanda spor psikolojisi araştırmacısı iken, spor insanının psikolojisini incelerken de spor sosyolojisi araştırmacısıdır.

Gerçekliklerin tekliği ve bütünlüğünü görmezlikten gelen bilim insanı, bir uzmanlık körlüğü içinde kaldığı için gerçek bir âlim olamaz (Bilgiseven, 1982). Sosyoloji profesörü Amiran Kurtkan Bilgiseven (1926-2005)’nin bu ifadesinden hareketle spor insanları ile ilgili gerçekliklerin tekliği ve bütünlüğünü görmezlikten gelen spor bilimci, sadece spor psikolojisi veya sadece spor sosyolojisi alanında çalışmalar yaparsa bir uzmanlık körlüğü içinde kalacağı için gerçek bir âlim yani gerçek bir bilim insanı olamaz. Örneğin, bir spor toplumu sosyolojik anlamda baştan aşağı düzensiz ve çarpık ise istisna olarak düzenli ve doğru kalmış birkaç kişinin psikolojik anlamda incelenmesiyle bilimsel açıdan pek bir yarar elde edilemez.

Uygulamadaki Yansımalar

Sosyolojinin gelişimini sadece sosyoloji dalındaki gelişmelerle sınırlamak gerçekçi olmaz (Kayalı, 1994). Çünkü sosyoloji ve sosyolojinin tüm dalları, toplum ve insan gerçeğini tek başına açıklamaya yetmediği için sürekli olarak öteki insan bilimlerine başvururlar. Örneğin, bilinç ve bilinçlenme kavramları psikolojik gerçekleri gösterdiği için, bir araştırmacı sosyolojinin konularından olan sınıf bilinci kavramını açıklamaya başlamadan önce bu kavramları psikolojiden öğrenmek zorundadır

(Ergun, 1995). Sadece psikoloji değil, tüm disiplinler sosyolojinin gelişmesine bilgi katmışlardır (Fisher & Strauss, 1997). Aynı durum spor sosyolojisi için de geçerlidir. Örneğin antrenörlerin sınıf veya meslek bilincini araştırmak isteyen bir araştırmacı bu kavramların psikoloji bilimindeki karşılığını bilmek zorundadır.

Sosyoloji; toplumu ve yapısını, toplumsal süreçleri, toplumsal evrimin yasalarını ve güçlerini, düşünce ve dünya görüşlerinin çatışmasını, toplum içindeki insan iradesini inceler (Ergun, 1995). Bu nedenle bilim insanlarına göre engellenme, korku, kaygı, güvensizlik ve yalnızlığa karşı çare ve çözüm arayan insanlar, topluluk hedefine ulaşmaya çalışmaktadır. Çünkü özgürlük modern insanı korkutmuş, bireycilik yabancılaşma getirmiş ve bağımsızlık sosyal güvenliği zedelemiştir (Fichter, 1971). Buna göre “Yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan?” sorusu ne ise “Birey mi topluluk içindir, yoksa topluluk mu birey için?” sorusu öyledir. Tavuksuz yumurta ve yumurtasız tavuk olamadığı gibi cemiysiz birey ve bireysiz cemiyyet düşünülemez. Bu nedenle insan konusunu incelerken her topluluk olayını bireyi gözden uzak tutmayarak ve her bireysel konuyu topluluk dışı etmeyerek incelemek gerekir (Yücel, 2011) ki sembolik etkileşimciler de bireyin toplumdan, toplumun da bireyden ayrılamayacağını öne sürmektedirler (Kızılcık, 1996). Örneğin sporcunun transfer işi bir sosyal olaydır. Çünkü insanların bulunduğu spor kulüplerinde bu transfer işi meydana gelir ve spor kulüplerini etkiler.

İnsan bilimleri bir bütün olduğu için toplumsal araştırmalarda sosyoloji bilimi, psikolojiye başvurmak zorundadır. Bireysel duygu ve bilinç bilimi olan psikoloji, bilincin öğelerinin veya bu öğeler grubunun çözümlenmesinde elde ettiği bulgu ve ilerlemelerle sosyolojinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Ergun, 1984). Bu nedenle sosyoloji ve psikoloji arasındaki somut mikro toplumsal gerçekler düzeyinde gelişen işbirliği, son yıllarda iş psikolojisi, sanayi sosyolojisi, işletmecilik ve reklamcılık gibi alanlara yayılmıştır (Tolan, 1975). Bu alanlar arasında spor sosyolojisi ve spor psikolojisi de yer almaktadır.

Spor psikiyatrisinin gelişiminin öncülerinden olan Dr. Daniel Begel, kitabının Türkçe baskısında yazdığı önsözde, kitabın sporcuların içinde yetiştiği biyopsikososyal düzeni okuyuculara tanıttığını ifade etmiştir (Begel & Burton, 2017). Çünkü insan, bir topluluğa karıştığı andan itibaren kişisel kimliğini kaybeder (Adas, 1979). Bu nedenle insanın psikolojik tutumları sosyal davranışı üzerinde etkilidir (Fichter, 1971). Örneğin, risk sosyolojisi ile ilgili çalışma yapanların çoğu, riskin gelişimini bilgideki ilerlemelere bağladıkları için bilginin artması ile risk duygusu arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu savunmaktadır (Furedi, 1997). Bu bağlamda bir spor toplumunu risk toplumu olarak kabul etmek için sosyolojinin ve psikolojinin kavramlarından, kuramlarından ve verilerinden faydalanmak gerekmektedir. Dolayısıyla spor insanı ile ilgili her türlü konu araştırılırken spor toplumunu veya spor insanının kendisini yok saymak metodolojik ve bilimsel anlayış anlamında büyük bir hata yapmaktır. Bu bağlamda spor psikolojisi de spor insanlarının bilinçlerinin öğelerinin ve bu öğeler grubunun çözümlenmesinde elde ettiği bulgu ve ilerlemelerle spor sosyolojisinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Çünkü spor sosyolojisi, spor insanlarının oluşturduğu takım, kulüp, federasyon veya festival gibi organizasyonlardaki insan birlikteliğinin gerçeği üzerine odaklanır.

İnsan ilişkileri ile ilgili sorunlarda ve konularda farklı bakış açıları her zaman bulunmaktadır (Chapman, 1988). Buna rağmen ilişki kavramını, kişi ve grubun karşılıklı etki ve tepkisine indirgeyen, toplumsal yaşantının kişilerarası veya gruplar arası ilişkiler yoluyla düzenlendiğini öneren sosyologlar, sahte ve yetersiz psikologlardır (Ergun, 1995). Örneğin, grup yaşamının sosyolojik açıdan incelenmesi, grup yaşamının sosyolojik yorumu ile birlikte gitmelidir (Fichter, 1971). Bu konuda Sosyometri Tekniği yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Çünkü kişiler arası ilişkileri anlamak ve açıklamak için geliştirilen Sosyometrik Test, gruptaki bireylerin tavır ve davranışlarını yani tutumlarını ölçümler (Sanderson, 1943). 1942’de ilk Sosyometrik Enstitüsünün kurulmasından sonra 1952’de Sorbonne Üniversitesinde Psiko-sosyoloji’de Sosyometrik Deney Laboratuvarı açılarak sosyometrinin küçük gruplar sosyolojisinin

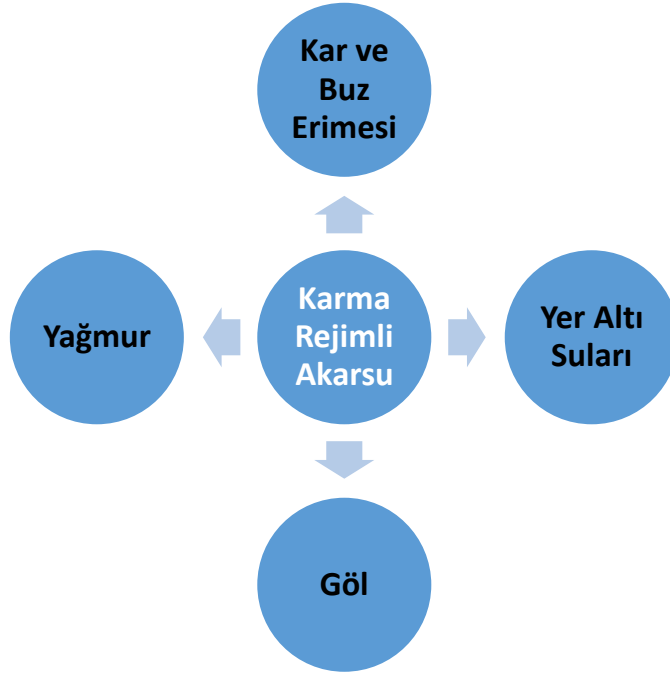
(mikrososyoloji) akademik ve entelektüel olarak kurumlaşmasında yol alınmıştır (Moreno, 1952). Böylece sosyometri, mikrososyolojik çalışmalarda kullanılabilecek bir teknik olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyometri tekniğini, psikologlar psikodrama olarak geliştirerek uygulamaktadır. Çünkü Psikodrama terapötik/tedavi edici tiyatrodur. İnsanlar bu tiyatrodaki kurgulanmış/inşa edilmiş sahnede günlük hayatın donuk örüntülerinden, sıradanlığın direncinden ve engellerinden azade bir şekilde kendi problemlerini ve hayatlarını deneysel düzlemde yaşarlar (Moreno, 1940). Bu nedenle kendiliğindenlik ve yaratıcılık, sosyometrinin kuramsal temelini oluştururken bir başlangıç noktası, kişilerin kendiliğindenliğini artırmak amacıyla psikodrama uygulandığı zaman ise ulaşılmak istenen bir hedef olmaktadır (Dökmen, 2007). Buna göre örneğin, takım sporlarındaki grup yaşamları ve insanlar arası ilişkiler incelenirken sosyoloji ve psikoloji ile onların alt dallarından olan spor sosyolojisi ve spor psikolojisinden yararlanmak gerekir. Böyle bir durumda mikrososyoloji özellikle dikkate alınmalıdır.

Eğitim Politikası ve Müfredat Eleştirisi

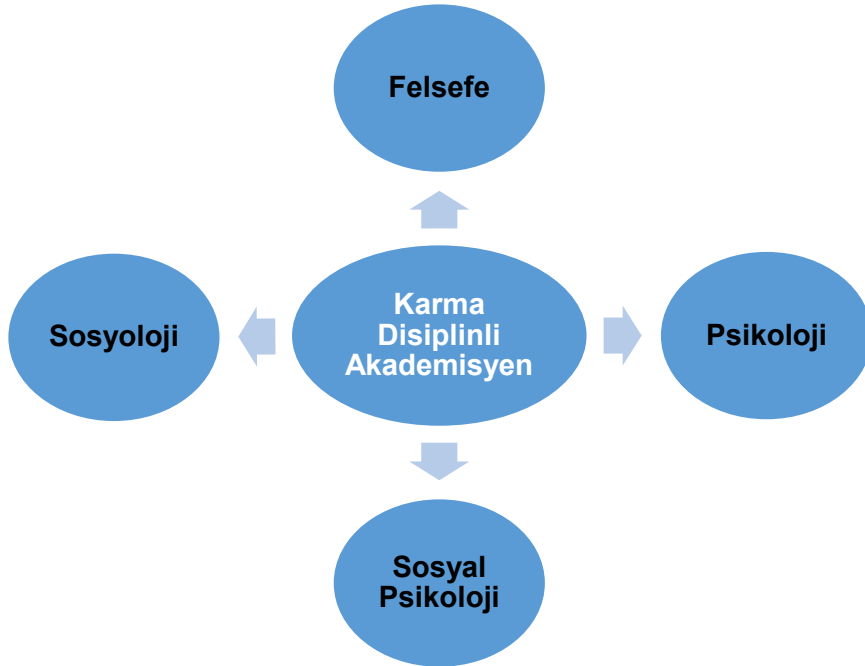
Önemli olan farklı alanlarda çalışmak olduğu için kariyerlerini geliştirmek isteyen bilim insanları, tek bir disiplini aşan araştırma konuları seçerek disiplinler arası ve işbirliğine dayalı araştırma konularını değerlendirmelidir (Hernon & Schwartz, 2015). Günümüzde başarı kavramı, tek bir alanda kalıcı ürünler vermenin ötesinde başka alanlara da yayılan bir eğilim içerdiği için bu eğilimde olmayan kişi, belirli bir alanda nereye varırsa varsın yüzeyselcilik ve tek düzelikten kurtulamaz (Baltaş, 1991). Özellikle insan bilimlerini ele aldığımızda canlı varlıkların hem örgenlik, hem bireylik boyutları olan varlıklar olduğunu görürüz (Bernard, 1865). Örneğin çalışmalarında psikolojinin temel konusu olan duygular ve onların ticarileşmesinden bahsedip duygusal emek kavramını ilk kullanan sosyolog Arlie Russell Hochschild olmuştur (Hochschild, 1983) olmuştur. Böyle net bir örneğe rağmen, Türkiye Futbol Federasyonu tarafından 2013 yılından beri düzenlenen Futbolda Psikolojik Performans Danışmanlığı Sertifikasyonu kurslarına sosyoloji ve felsefe bölüm mezunları alınmamıştır (Afacan, 2024). Oysaki sporda psikososyal alanlarda kariyer yapmak ve yaptığı kariyeri geliştirmek isteyen bir spor bilimci, spor psikolojisi veya spor sosyolojisi gibi tek bir disipline bağlı kalmadan disiplinler arası ve sosyoloji ile psikoloji işbirliğine dayalı araştırma konuları seçmelidir.

Konumuza coğrafyadan bir örnekle devam edebiliriz. Bir akarsu tipi olan karma rejimli akarsu; farklı zamanlarda eriyen karlar, yağmur suları, eriyen buzulların suları, gölden ve yer altı sularından beslenen bir akarsudur. Bu akarsular, sularını topladıkları veya boşalttıkları havzalarda iklimin değişmesi veya yeryüzü şekillerinin değişmesi gibi çeşitli etmenler ile değişikliğe uğrayan akarsulardır (İzbırak, 1978). Bu nedenle bu tip akarsular, şekil 3’de görüldüğü üzere büyük akarsular olarak nitelendirilir.

Şekil 3. Karma Rejimli Akarsu

Dolayısıyla “Davranış ve İnsan Bilimleri” temelinde sporun psikososyolojik boyutu ile ilgilenen bir bilim insanı, karma disiplinli akademisyen olabilir. Çünkü böyle bir akademisyen, tüm bilimlerin kaynağı olan felsefe başta olmak üzere sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji bilimlerinin bilgilerinden, kavramlarından ve kuramlarından besleneceği için karma rejimli akarsuların büyük akarsu olarak kabul edilmesi gibi şekil 4’de görüldüğü üzere, karma disiplinli akademisyen olarak da etkili bir bilim insanı olarak kabul edilebilir.

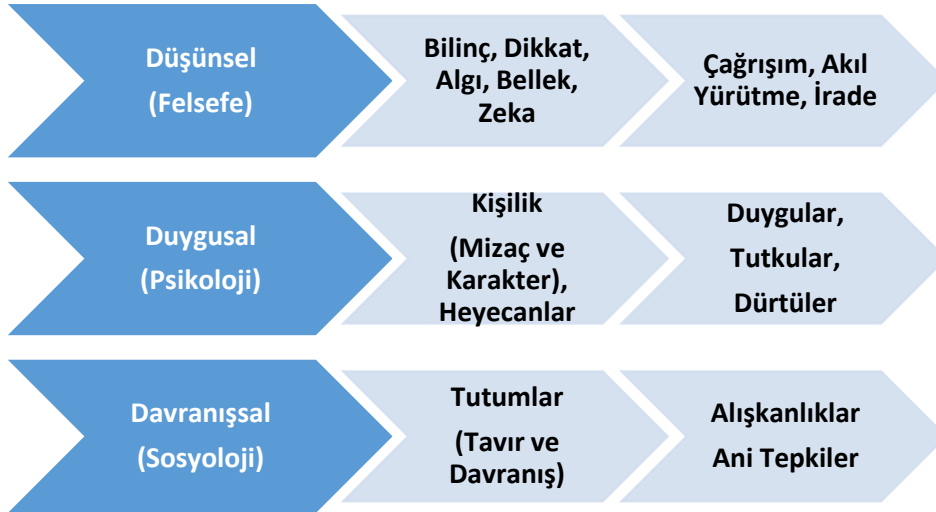
Şekil 4. Karma disiplinli akademisyen

Sadece sporun psikososyolojik boyutu ile ilgilenen karma disiplinli bir akademisyen değil, aynı zamanda eğitim görmüş herkes, bu akademik disiplinlere ait temel düzeyde bilgi sahibi olması gerekir (Fichter, 1971). Örneğin Çekoslovakya’da Emanuel Chalupny (1879-1958), 1910’lu yıllarda psikososyolojik bir deneyleme yöntemini ortaya koymuştur (Descamps, 1933). Günümüzde de profesyonelleşmenin yaygınlaşmasıyla takımlar ve sporcular multidisipliner yaklaşımları benimsemekte ve buna bağlı olarak performanslarını arttırmak için çeşitli spor uzmanlarından destek almaktadırlar (Reid ve ark., 2004). Örneğin takımların disiplinli insanlara gereksinimleri olduğu için insanların üç alanda disiplin geliştirmeleri gerekmektedir. Bunlar felsefik anlamda disiplinli düşünmek, psikolojik anlamda disiplinli duygular, sosyolojik anlamda disiplinli eylemler olarak sınıflandırılmaktadır (Maxwell, 2006). Dolayısıyla bilim, tek bir şey değildir ve çok boyutlu karaktere sahiptir (Woolgar, 1988). Bu çok boyutluluğu, insanın üç durumunun çalışma disiplinlerine göre dağılımı açısından tablo 1’de olduğu gibi göstermek mümkündür (Afacan & Işık Afacan, 2024).

Tablo 1. İnsanın üç durumunun çalışma disiplinlerine göre dağılımı

FELSEFE	SOSYOLOJİ	PSİKOLOJİ
Düşünce	Davranış	Duygu
Davranış	Duygu	Düşünce
Duygu	Düşünce	Davranış

Sportif başarının düşünsel, duygusal ve davranışsal performansların bir bileşiminden kaynaklandığını ifade edebiliriz. Bilim olmamasına rağmen tüm bilimlerin kaynağı olan felsefe ile beraber psikoloji ve sosyolojinin boyutlarını şekil 5’deki gibi gösterebiliriz.

Şekil 5. Sporda psikososyal performansın boyutları

Günümüzde din, bilimin sorgulamasından rahatsız olmakta ve ‘bana inanmayan beni anlayamaz’ demektedir (Aydın, 1990). Oysaki örneğin, İslamiyet’in doğru şekilde anlaşılması için felsefe, sosyoloji ve psikoloji şarttır (Turgut, 1998). Aile de çeşitli bakımlardan inceleme konusu olmuş bir sosyal kurum olduğu için psikoloji ve sosyoloji bilimleri aile üzerine çalışır (Yücel, 2011). Aynı durum spor için de geçerlidir. Çünkü spor da din ve aile gibi toplumun temel kurumlarından biri olduğu için insanlar tarafından doğru şekilde anlaşılması için sporun düşünsel kısmının anlaşılması için felsefe, davranışsal kısmının fark edilmesi için sosyoloji ve duygusal kısmının çözülmesi için psikoloji ve bu alanların uzantısı olan spor felsefesi, spor sosyolojisi ile spor psikolojisi okumak ve bilmek gerekir.

Tartışma ve Sonuç

İnsan doğasını anlamak, tarih boyunca kültürlerin hedefi olduğu ve çözümü güç bir sorun olarak görüldüğü için sadece az sayıda uzmanın ilgileneceği bir konu değildir (Adler, 2019). Bu nedenle günümüzde çok yönlülüğün istenilmesinin amacı, monotonluğun giderilmesi ve bakış açılarının genişletilmesidir (Köktürk, 2006). Disiplinler arası çalışma yapmak, parçaların incelenmesi sonucunda bütüne ilişkin yargıların verilebilmesi için gereklidir (Kongar, 1995). Çünkü insan bilimleri bir bütün olduğu için iki veya daha fazla insan bilimi sınırında yapılan bilimler arası çalışmalar en verimli olanlarıdır (Ergun, 1995). Örneğin, Türk gençlerinin Hz. Muhammed'e yönelik duygu ve düşüncelerini araştıran bir araştırmada, elde edilen sonuçlar psikolojik ve sosyolojik bakış açıları ile ele alınıp literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılmıştır (Düzgüner, 2021). Dolayısıyla insan ve toplum söz konusu olduğunda sosyoloji ve psikolojiyi birbirinden ayırmak bilimsel zihniyet açısından bir gerileme meydana getirir (Afacan, 2020). Bu bağlamda psikolojik durumun kişisel ve sosyolojik durumun kişilerarası olduğu dikkate alındığında sosyoloji ve psikoloji çift anadal (double major) olarak kabul edilmektedir. Ülkemiz için de olması gereken budur. Çünkü bu bilim dalları aynı madalyonun iki yüzüdür. Böyle olduğu için psikoloji, tek bir kişiyi ele alıp incelerken sosyoloji, o tek kişinin diğer insanlarla olan birlikteliğini ele alıp incelemektedir. Yani psikoloji insan kavramı temelinden sosyoloji ise insanlar kavramı temelinden yola çıkmaktadır. Spor da insan birlikteliğinin bir ürünü olduğu için bu tür insan birlikteliği üzerine söylenecek sözlerde spor sosyolojisi önceliğe sahiptir. Bu bağlamda spor bilimleri fakültelerinde de durum böyle olmalıdır. Öğrenciler yüksek lisans ve doktora aşamasında spor sosyolojisi ve spor psikolojisini aynı anda okumalıdır. Böyle bir öğrenim modeli ile yetişen spor bilimciler, sporun psikososyolojik boyutu ile ilgili kendi orijinal yorumlarına kapı aralamaya başlayabilir.

Genel sosyoloji, bir toplumun tümü ve toplumdaki tüm insan ilişkileri için yöntembilimsel ve kuramsal bilgi ile yaklaşımları içerdiği için bu bilgi ve yaklaşımlarla özel gerçeklerin araştırılmasına başlanılmalıdır. Her özel sosyoloji de kısımsal bir gerçeği açıklarken bu kısımsal gerçeği içinde bulunduğu tüm toplumsal gerçekle karşılıklı ilişkilerine göre tümleştirici kılmak zorundadır (Ergun, 1995). Bu nedenle spor bilimleri fakültelerinde spor sosyolojisi dersi okutulmadan önce genel sosyoloji (sosyolojiye giriş) dersi okutulmalıdır. Aynı şekilde spor psikolojisi dersi okutulmadan önce genel psikoloji (psikolojiye giriş) dersi ve spor felsefesi dersi okutulmadan önce genel felsefe (felsefeye giriş) dersi okutulmalıdır. Böylelikle mezunlar, lisans sonrasında sporda psikososyal alanlarda çalışma yapması için şekil 6'da görüldüğü üzere, disiplinler arası çalışma yapmak için yeterince ilgi ve bilgi sahibi olacaktır.

Şekil 6. Felsefe gözlüğünde psikoloji ve sosyoloji birlikteliği (Afacan, 2020).

Dar bir alanın gerekli kıldığı bilgileri edinmek ne geleceği ne de oluşabilecek sorunları görmeye yeter (Eyuboğlu, 1990). Bu nedenle bir tek alanda uzmanlaşmış kişi, hiçbir zaman tam anlamıyla gelişmiş bir medeni insan sayılamaz (Bell, 1938). Örneğin tek bir bilim, karşıtlar olmayan ilkeleri nasıl bilebilir? Bilemez. Çünkü tek bir bilimin söz konusu olması akla uygun değil (Aristoteles, 2016). Bu nedenle bilimde uzmanlaşmalar savunulurken bütünsel bakış açıları dikkate alınmalıdır (Köktürk, 2006). Günümüzde felsefi ve bilimsel alanda en ciddi sorunu, insan ve toplum konularındaki bölünmüşlüktür

(Aydın, 1990). Türkiye’de sosyolojinin önde gelen isimlerinden biri olan Doğan Ergun’a göre 1960’lı yıllardan beri hızlı toplumsal değişmelerin olduğu Türkiye’de sosyolojinin hukuk, kent, siyaset, sanat ve sanayi sosyolojisi dalları doğmuş ve bu dallar emekleme dönemine girmiştir (Ergun, 1995). 1990’lı yılların başında sosyolojinin adı geçen dalları arasında spor sosyolojisinin olmaması, ülkemizin spor kültürü ve spor bilimleri fakültelerinin bilimsel düzeyi için oldukça düşündürücüdür. Bize göre spor sosyolojisi şu an diğer sosyoloji dallarına göre çok geri düzeyde kalmıştır ve halen emekleme dönemini yaşamaktadır.

Sadece spor psikolojisi üzerinden bilimsel çalışmalarını yürütmeye çalışan kişiler, sosyolog Doğan Ergun’e göre insanı, sadece soyut bir düşünce olarak tasarlayan ve insan ruhsallığını (mental yapısını) sanki insan yalnız yaşıyormuş gibi inceleyen 19. yüzyıl sonu klasik psikolojinin devamcılarıdır (Ergun, 1995). Oysaki ruhsal (mental) terimi kişinin biliş, duygulanım, eylem gibi yetilerini yani geniş anlamda tüm tutumlarını içeren ve soyutlayan bir kelimedir. Çünkü insan normal ve anormal davranışlarıyla biyopsikososyal bir varlıktır (Öztürk, 1990). Bu nedenle spor insanının gelecekte elde edebileceği başarı ile ilgili bir öngörüsül araştırmada, diğer bilim dallarının da ilişkisi bulunması nedeniyle doktor, antrenör, psikolog ve sosyolog takım çalışması anlayışı içinde birlikte sorunları çözüme kavuşturmak için çalışmalıdır (Koç, 1994).

İnsanlık, tek başına yaşayan kişilerden oluşmuş bir medeniyet topluluğu değildir. Bu nedenle kişi; aile, oymak, nahiye, ocak, sınıf, dini cemaat, kavim, ümmet ve devlet gibi pek çok sayıda kültür toplulukları içinde ölümlü bir varlıktır (Gökalp, 2006). Ayrıca sadece sporun sosyolojik boyutlarına değil, sporun felsefik boyutlarına neredeyse hiç ilgi gösterilmemekte ama sporun psikolojik boyutlarına tam tersi olarak çok büyük bir ilgi bulunmaktadır. Oysaki insan psikososyolojik bir canlıdır. Bu nedenle liselerdeki *Felsefe Grubu Öğretmenleri* gibi spor fakültelerinde *Sporun Felsefe Grubu Akademisyenleri* olmalıdır. Branşı önemli olmaksızın, spor bilimleri fakültesinde çalışan bir öğretim elemanının genel kültür düzeyi ve entelektüel becerisinin yüksek olması gerekir. Fakat spor bilimleri fakültelerinin çoğunda bu yönde yeterince eğitim ve öğretim yapılmıyor. Biraz da bu nedenden dolayı bu fakültelerdeki öğretmenler ve öğrenciler spor felsefesi ile spor sosyolojisinin eksikliğini fark edemiyorlar ve bu disiplinlerin konularını Spor psikolojisinin konuları olarak anlıyorlar. Dolayısıyla bilim insanı, sürekli aynı şeyleri okuyup yazan ve düşünüp tartışan insan olmadığı için spor bilimciler de sporda psikososyolojik alanlara ilişkin konulardan bahsederken yeni bir şeylerden de söz etmelidirler. Çünkü sadece spor psikolojisinden bahsetmek ama spor felsefesi ve spor sosyolojiyle ilgilenmemek entelektüel açıdan altyapı ve bilgi birikimi sorununa neden olabilir.

Tüm bunların yanında, spor bilimleri fakültelerinde psikososyal alanlar ifadesi *psikososyolojik alanlar* ifadesi olarak değiştirilmelidir. Çünkü sosyal kavramı sosyoloji dışında tarih, antropoloji ve din gibi disiplinleri de akla getirmektedir. Tarih, antropoloji, ekonomi ve din gibi sosyal bilimler *sporda sosyal bilimler* adı altında toplanmalıdır (Afacan ve Özbay Özen, 2023). Çünkü sosyal bilimler, insan merkezinde tüm boyutlarıyla geleceği bugünden oluşturmanın çarelerini araştıran bilimlerdir. Örneğin nasıl bedene yeterince besin alınmadığında bir “açlık” durumu oluşuyorsa zihine de yeterli miktarda felsefik, sosyolojik ve psikolojik bilgi alınmazsa “psikososyolojik entelektüel açlık” durumu oluşmaktadır. Bu nedenle spor psikolojisinin gölgesinde kalan ve adeta yok sayılan spor felsefesi ile spor sosyolojisi, hak ettiği değeri görürse spor ortamlarında yer alan insan ve insan birlikteliklerinin duygu, düşünce ve davranışlarının daha iyi anlaşılmasında üzerlerine düşen görevleri yapacaklardır. Böylece sporda psikososyolojik alanlarla ilgili açmazlara ait ufukumuz da genişleyecektir.

Bu çalışma ile sosyoloji ve psikolojinin alt dalları olan spor sosyolojisi ile spor psikolojisi arasında bir senteze varılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çok nedenli insan ve insanlar olgusunun tek nedene indirgenmesinden kaynaklanan sorunlar hakkında başka araştırmaların yapılmasının da önemi

bulunmaktadır. Yapılacak yeni çalışmalar, bu konuyla ilgili farklı bakış açılarının ortaya konulmasını sağlayacaktır.

Beyanname

Bu çalışma, 07-09 Ekim 2024 tarihleri arasında düzenlenen 8. Uluslararası Akademik Spor Araştırmaları Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Finansman Kaynağı

Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarların Katkıları

Makale, sorumlu yazar tarafından yazılmıştır.

Etik Onay

Bu çalışma, derleme olduğu için, etik kurul onayına gerek yoktur.

Kaynakça

- Adasal, R. (1977). Normal ve anormal yönleriyle yeni medikal psikoloji. Minnetoğlu Yayınları.
- Adasal, R. (1979). Yeryüzü tanrıları, liderler, komutanlar ve kahramanlar psikolojisi. Minnetoğlu Yayınları.
- Adler, A. (2019). Menschenkenntnis. Karbon Kitaplar.
- Afacan, E. (2020). Beden eğitimi ve sporun sosyolojik boyutları. Akademisyen Kitabevi.
- Afacan, E. (2021). Psikososyal (psikolojik ve sosyolojik) beceri antrenmanı: Bir kavramsallaştırma denemesi. A.Tekin- Y.Aygün (Edt.), Multisportif araştırmalar – 3: Spor bilimleri alanında farklı yaklaşımlar. Gazi Kitabevi.
- Afacan, E. & Özbay Özen, N. (2023). Az gelişmişliğin felsefesi temelinde spor bilimleri fakülteleri. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 6 (1), 1026- 1044.
- Afacan, E. (2024). Türkiye Futbol Federasyonu futbolda psikolojik performans danışmanlığı sertifikasyonu üzerine eleştirel bir yaklaşım. Yeni Türkiye dergisi, 30 (137), 38-52.
- Afacan, E., & Işık Afacan, M. (2024). Duygular sosyolojisi bağlamında spor kültürünün oluşumu üzerine bir deneme. Sosyolojik Bağlam, 5/2, 328-350.
- Aristoteles. (2016). Metafizik (Çev. Y. Gurur Sev). Pinhan Yayıncılık.
- Aristoteles. (2022). Retorik (Çev. Ari Çokona). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslan, H. (1992). Epistemik cemaat. Paradigma Yayınevi.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2023). Sosyopati, sosyal uyum ve sosyopatik davranışta anne babanın eğitim rolü. Sosyolojik Düşün, 8(2), 223-246.
- Aydın, M. (1990). Din felsefesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Bacanlı, H. (2015). Eğitim psikolojisi. Pegem Akademi.
- Baltaş, A. (1991). Öğrenmede ve sınavlarda üstün başarı. Remzi Kitabevi.
- Başer, E. (1986). Uygulamalı spor psikolojisi. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Bayet, A. (1982). Bilim ahlakı (Çev. Vedat Günyol). Say Kitap Pazarlama.
- Begel, D., & Burton, W.R. (1999). Sport psychiatry: Theory and practice. WW Norton & Co.
- Begel, D., & Burton, W.R. (2017). Spor psikiyatrisi: teori ve uygulama (Çev. Rıdvan Üney ve R. Emre Tan). Edebi Şeyler.
- Bell, C. (1938). Civilization. Penguin Books.

- Bernard, C. (1865). *Introduction à l'étude de la Médecine Expérimentale*. Baillière.
- Bilgiseven, A. K. (1982). Benlik duygusu ve biz şuuru açısından XX. asrın tahlili. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 31, 193-206.
- Bilgiseven, A.K. (1994). *Sosyal ilimler metodolojisi*. Filiz Kitabevi.
- Butryn, T. M., LaVoi, N. M., Kauer, K. J., Semerjian, T. Z., & Waldron, J. J. (2014). We walk the line: An analysis of the problems and possibilities of work at the sport psychology-sport sociology nexus. *Sociology of Sport Journal*, 31(2), 162-184.
- Coakley, J. (2016). *Sports in society: Issues and controversies*. McGraw-Hill.
- Chapman, E.N. (1988). *Attitude: Your most priceless possession*. Crisp Publications.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve metodoloji yazıları*. Anı Yayıncılık.
- Çoban, A. (2005). *Müzikterapi*. Timaş Yayınları.
- Descamps, P. (1933). *La Sociologie Experimentale*. Marcel Rivière.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness, and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43.
- Dökmen, Ü. (2007). *Sosyometri ve psikodrama*. Sistem Yayıncılık.
- Düzgüner, S. (2021). Günümüz gençlerinin peygamberimize (S.A.S) yönelik zihinsel şemaları ve duygu dünyaları: Tespit, problem ve öneriler. *İçinde: Peygamberimizin Örneğinde Gençlerle İletişim*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Elliott, C. (1996). *The rules of insanity: Moral responsibility and the mentally III offender*. State University of New York Press.
- Ergun, D. (1984). *100 soruda sosyoloji el kitabı*. Gerçek Yayınevi.
- Ergun, D. (1991). *Türk bireyi kuramına giriş*. Gerçek Yayınevi.
- Ergun, D. (1995). *Sosyoloji ve tarih*. İlke Kitabevi Yayınları.
- Eroğlu, F. (1995). *Davranış bilimleri*. Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Estes, C.P. (2008). *Women who run with the wolves*. Rider Books.
- Evrin, S. (1972). *Şahsiyet alanında psikososyolojik bir kavram olarak rol sorununa giriş*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1990). *Uygarlığın çıkmazları*. Uygarlık Yayınları.
- Fichter, J.H. (1971). *Sociology*. The University of Chicago Press.
- Fisher, B. M. & Strauss, A.L. (1997). *Etkileşimcilik* (Çev. M. Tunçay ve A. Uğur). T. Bottomore ve R. Nisbet (Edt.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Furedi, F. (1997). *Culture of fear risk-taking and the morality of low expectation*. Cassell.
- Garcia, R. (2017). Neurobiology of fear and specific phobias. *Learning & Memory*, 24(9), 462-471.
- Gedo, J. E., & Goldberg, A. (1994). *Zihin modelleri psikanalitik bir kuram* (Çev. Cüneyt İşcan). Hekimler Yayın Birliği.
- Giddens, A. (1982). *Sociology a brief but critical introduction*. Macmillan Education Ltd.
- Gökarp, Z. (2006). *Türkleşmek, islamlaşmak, muasırlaşmak*. Akçağ Yayıncılık.
- Güleç, C. (2006). *Ötekini bilmek*. Say Yayınları.
- Halkin, L.E. (2014). *Tarih tenkidinin unsurları* (Çev. Bahattin Yediyıldız). Türk Tarih Kurumu.
- Hernon, P., & Schwartz, C. (2015). A view of successor adviceto developing scholars. *Library & Information science research*, 37(4), 277-384.
- Horney, K. (1964). *New ways in psychoanalysis*. WW Norton & Co Inc.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. University of California Press.
- Jahoda, G. (2007). *A history of social psychology*. Cambridge University Press.
- Jung, C.G. (1938). *Psychology & Religion*. Yale University Press.
- İzbirak, R. (1978). *Hidrocoğrafya akarsular ve göller*. Erol Ofset Matbaacılık.
- Kayalı, K. (1994). *Türk düşünce dünyası 1*. Ayyıldız Yayınları.
- Kızılcılık, S. (1996). *Sosyoloji teorileri-3*. Saray Kitabevleri.
- Koç, Ş. (1994). *Spor psikolojisine giriş*. Saray Kitabevleri.
- Kongar, E. (1995). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği*. Remzi Kitabevi.
- Köktürk, M. (2006). *Koçluk mentorluk*. Morpa Kültür Yayınları.
- Köse, A. & Ayten, A. (2012). *Din psikolojisi*. Timaş Yayınları.

- Lauster, P. (2010). Selbstbewusstsein. Rowohlt Taschenbuch.
- Lee, S.M., Kang, W.S., Cho, A.R., Kim, T. & Park, J. K. (2018). Psychological impact of the 2015 MERS outbreak on hospital workers and quarantined hemodialysis patients. *Comprehensive Psychiatry*, 87, 123-127.
- MacIver, R.M., & Page, C.H. (1969). Cemiyet (Çev. Amiran Kurtkan). Milli Eğitim Basımevi.
- Malinowski, B. (1990). İnsan ve kültür (Çev. Fatih Gümüş). Verso Yayıncılık.
- Maxwell, J. C. (2006). The 17 essential qualities of a team player. HarperCollins Leadership.
- Moreno, J. L. (1940). Psychodramatic treatment of marriage problems. *Sociometry*, 3(1), 1-23.
- Moreno, J. L. (1952). Current trends in sociometry. *Sociometry*, 15(1), 146-163.
- Morgan, C.T. (1977). A brief introduction to psychology. McGraw-Hill Book Company.
- Myers, D.G., & Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Norfolk, D. (1977). Executive stress. Associated Business Programmes.
- Parker, I., & Spears, R. (1996). Psychology and society: Radical theory and practice. Pluto Press.
- Pooley, J. C. (1981). Drop-outs from sport: A case study of boys age group soccer. American Alliance for Health, Physical Education, İçinde: Recreation and Dance. Ninety Sixth National Eastern District Convention.
- Reid, C., Stewart, E. & Thorne, G. (2004). Multidisciplinary sport science teams in elite sport: Comprehensive servicing or conflict and confusion? *The Sport Psychologist*, 18(2), 204-217.
- Rosenwein, B. H., & Cristiani, R. (2018). Old and new in the history of emotions. C. Price ve E. A. Walle (Ed.), *ISRE's Sourcebook for Research Emotion and Affect*. USA: ISRE Press.
- Rosdahl, C.B. (1995). Basic nursing-theory and practice. Nursing in health and illness. Mosby Year Book, J.B. Lippincott Company.
- Sanderson, D. (1943). Discussion of sociometry. *Sociometry*, 6(3), 214-218.
- Saran, N. (1992). Antropoloji. İnkılâp Kitabevi.
- Songar, A. (1980). Psikiyatri psikobiyojoloji ve ruh hastalıkları. Serhat Yayınevi.
- Tanyol, C. (1970). Sosyolojik açıdan din, ahlak, laiklik ve politika üzerine diyaloglar. Okat Yayınevi.
- Tezcan, M. (1997). Türk kişiliği ve kültür-kişilik ilişkileri. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tolan, B. (1975). Toplum bilimlerine giriş. Kalite Matbaası.
- Tolstoy, L.N. (2018). İtirafımlarım (Çev. M. Kayacı). Anonim Yayıncılık.
- Tönnies, F. (1906). Philosophische Terminologie in Psychologisch-Soziologischer. T. Thomas.
- Turgut, İ. (1998). Yirmi birinci yüzyıl ve müslümanların dramı. Onur Ofset.
- Türkmen, M. (2018). Beden terbiyesi: Erken dönem Türk spor politikalarının sosyo-politik temelleri. Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Özbek, A. (1971). Sosyal psikiyatriye giriş. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, M.O. (1990). Ruh sağlığı ve bozuklukları. Evrim Basım.
- Ülken, H.Z. (1983). Bilim felsefesi. Ülken Yayınları.
- Woolgar, S. (1988). Science, the very idea. Routledge.
- Yücel, H.A. (2011). İyi vatandaş iyi insan. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zimmerman, C.C. (1964). Yeni sosyoloji dersleri (Çev. Amiran Kurtkan). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Ziyalar, A. (1982). Sosyal psikiyatri. Ar Basım Yayım.

© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Dijital Oyun Oynayan Sporcu Öğrencilerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarını Çözümlemek

Bekir Barış CİHAN^{1*} , Mehmet İNAN² , Tansu KURTULDU³ , Oğuzhan VURAL⁴

¹ Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü, Spor Bilimleri Fakültesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Türkiye,
bekirbaris_cihan@hotmail.com

² Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Spor Bilimleri Fakültesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Türkiye,
mehmet.inannn@gmail.com

³ Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü, Spor Bilimleri Fakültesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Türkiye,
tansu33@hotmail.com

⁴ Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü, Spor Bilimleri Fakültesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Türkiye,
oguzhan.vural89@hotmail.com

ÖZ

Teknoloji insanlığa sayısız fayda sağlasa da, kimileri tarafından zarar vermek maksadıyla kullanılabilirdiği bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı siber zorbalığın sporcu öğrenciler üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile desenlenmiştir. Çalışma grubunu yaşları 14-18 arasında olan 14 sporcu oluşturmuş ve görüşmeler yaklaşık 45 dakika sürmüştür. Veri toplamada aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler nitel araştırma yöntemi çeşitlerinden olan fenomenolojik araştırma deseni ile değerlendirilmiştir. Bulgular sekiz ana tema olarak ele alınmıştır. Bu temalar; süre ve kullanım, oyun türü, zorbalık, destek, farkındalık, maruz kalma, ilişkiler ve duygular şeklindedir. Katılımcıların yorumlarında, siber zorbalığı bir sorun olarak gördüğünü, ancak bu fenomeni eğitimciler ya da ebeveynler ile kendi aralarında nadiren tartışıldığını sonucuna ulaşmıştır. Katılımcıların siber zorbalığı ciddi bir sorun olarak gördüklerini ve bazıları çevrimiçi zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha ciddi olarak nitelendirmişlerdir. Etkileşimlerin bazılarını olumlu veya nötr olarak kabul edilmesine rağmen, ilerleyen zaman ile siber risklerin arttığı belirlenmiştir. Siber zorbalığa uğrayan katılımcıların üzüntü, kaygı ve korku duygularının yanı sıra yaşam kalitelerindeki düşüşlerde çalışmanın önemli sonuçları arasındadır. Sonuç olarak, çalışmanın literatüre dijital farkındalık açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital oyun, siber zorbalık, fenomenoloji

* Sorumlu Yazar e-postası: bekirbaris_cihan@hotmail.com

Cite as: Cihan, B.B., İnan, M., Kurtuldu, T. & Vural, O. (2025). Dijital Oyun Oynayan Sporcu Öğrencilerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarını Çözümlemek. *Journal of Exercise and Sport Sciences Research*, 3(1), 19-35.

Analyzing Cases of Cyberbullying by Athletes Playing Digital Games

ABSTRACT

Although technology provides countless benefits to humanity, it is known that it can be used by some to harm. The purpose of this study is to examine the effects of cyberbullying on student athletes. The research was designed with a qualitative research method. The study group consisted of 14 athletes between 14-18 years old and the interviews lasted approximately 45 minutes. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. The data was evaluated with a phenomenological research design, which is a type of qualitative research method. The findings were addressed as eight main themes. These themes were; duration and use, game type, bullying, support, awareness, exposure, relationships and emotions. In the comments of the participants, it was concluded that they saw cyberbullying as a problem, but this phenomenon was rarely discussed among themselves with educators or parents. Participants' comments indicated that they see cyberbullying as a problem, but that this phenomenon is rarely discussed with educators or parents. Participants see cyberbullying as a serious problem, and some describe online bullying as more serious than traditional bullying. Although some of the interactions were considered positive or neutral, it was determined that cyber risks increase over time. The sadness, anxiety and fear of participants who were subjected to cyberbullying, as well as the decrease in their quality of life, are among the important results of the study. As a result, it is thought that the study will contribute to the literature in terms of digital awareness.

Keywords: Digital game, cyber bullying, phenomenology

Giriş

Başta internet olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların artan bilgiye erişme, bilgiyi saklama ve paylaşma ihtiyacına cevap verebilmeleri ile hayatın vazgeçilemez bir parçası haline gelmiştir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Teknolojinin hızlı değişimi ve gelişimi insanların iletişim, satın alma alışkanlıkları, değer yargıları, arkadaşlık ilişkileri, evlilik tarzları gibi yaşam biçimlerini etkilemeye başlamıştır. Yeni teknolojilerin etkileri hem gençleri hem de toplumdaki tüm kurumları etkilemiş, bilgisayar ve cep telefonu gibi yeni teknoloji ürünlerinin kullanımı gençler arasında yaygınlaşmıştır (Yaman ve Peker, 2012). İnternet ve cep telefonu gibi bilgi ve iletişim teknolojileri gençler arasında iletişim kurmak, sohbet etmek, eğlenmek, bilgiye erişmek, araştırma yapmak ve dosya göndermek için kullanılmaktadır (Beran ve Li 2005; Campbell, 2005). Kuşaklar arası farklar bakıldığında, Z Kuşağı sosyal ağ kullanımı, oyun; Y Kuşağı sosyal medya ile iletişim, X Kuşağı haber ve gündemi takip için kullanmıştır (Özdemir, 2021). Dijital oyunlar, sporcu öğrenciler için yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda rekabet ve başarı duygusunu pekiştiren, stratejik düşünmeyi ve takım çalışmasını geliştiren önemli bir alandır (Granic, Lobel ve Engels, 2014).

Ayrıca internet ve cep telefonları aracılığıyla herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerden başka insanlara kimliklerini saklayarak mesaj gönderebilme (Greene, 2006) onları aşağılayıcı hakaret edici ve tehdit edici mesajların hızla yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple diğer insanlara zarar vermek isteyen kişiler çok çabuk bir sürede fazlaca insana ulaşabilmektedirler (Slonje ve Smith, 2008). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak son yıllarda ortaya çıkan yeni bir zorbalık türü ile karşı karşıya olduğumuz belirtilmektedir (Breivik ve Olweus, 2006).

Zorbalık, birçok genç tarafından ergenlik döneminde yaşanan bir deneyim olarak ifade edilmektedir (Solberg, Olweus ve Endresen, 2007). Alın yazın incelendiğinde zorbalık ile yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik gelir düzeyi, depresyon, anksiyete bozuklukları gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi araştıran birçok çalışma bulunmaktadır (Bendixen, Endersen, ve Olweus 2003). İlk yapılan araştırmalarda

zorbalık davranışları iki kategoride yönetiliyordu bunlar fiziksel zorbalık ve sözel zorbalıktır. Fiziksel; itme, vurma, tekme atma, mülke zarar verme gibi davranışlar sözlü zorbalık ise hakaret, alay ve tehditleri içermektedir. Her iki zorbalık türü de doğrudan, yüz yüze saldırganlığa dayanır (Rigby, 1997). Ancak, zorbalık üzerine sonraki araştırmalar (Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen, 1992; Crick ve Grotpeter, 1995; Underwood, 2002) dolaylı olarak gerçekleştirilen ve sosyal ilişkilere veya mağdurun onuruna zarar vermeyi amaçlayan davranışların da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Mağdur hakkında dedikodu yapmak, dışlama gibi davranışlar günümüzde de zorbalık olarak kabul edilmekte ve çeşitli araştırmacılar tarafından ilişkisel zorbalık, sosyal zorbalık, dolaylı zorbalık gibi farklı isimlerle anılmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Siber zorbalık davranışları ise, genel olarak internet ve cep telefonlarının kullanımını içeren bir zorbalık türü olarak tanımlanmaktadır (Vandebosch ve Van Cleemput 2008). Akran zorbalığı toplumda yıllar içerisinde farklılık göstermiş bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile yeni bir hale dönüşmüştür. Sanal zorbalık, siber zorbalık ve elektronik zorbalık olarak da literatürde tanınmaya başlanmış bir kavramdır (Willard, 2007). Siber zorbalığın okullarda yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Raskauskas ve Stoltz (2007) çalışmalarında öğrencilerin yaklaşık yarısının siber mağdur olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Başka bir çalışma da 18 yaş altındaki gençlerde her 9 kişiden birinin siber zorbalık yaptığını tespit edilmiştir (Patchin ve Hinduja 2006). Ybarra ve Mitchell (2004), ergenlerin siber zorbalık durumlarına yönelik araştırmada her yedi öğrenciden birinin siber zorbalık yaptığını belirtmiştir.

Türkiye’de yapılan araştırmalar ise siber zorbalığın ilköğretimde önemli bir sorun haline gelmeye başladığını göstermektedir. Serin (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin % 12’sinin siber zorbalığa maruz kaldığı rapor edilmiştir. Siber zorba ve mağdur oranını sırasıyla Ayas ve Horzum (2012) % 19, Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı (2012) ise % 27, Dilmaç ve Aydoğan (2010) öğrencilerin % 56’sının ise en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. İnsanoğlu için cep telefonu kullanımı artık normalleşmiş doğal olarak korkutucu ve tehdit edici mesajların gelmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum teknoloji tüketicilerinin en fazla endişe oluşturan kısmıdır (Juvonen ve Gross, 2008). Yapılan araştırmalar, siber zorbalığın genç bireylerde anksiyete, depresyon, özgüven kaybı ve akademik başarıda düşüş gibi sonuçlara yol açabildiğini ortaya koymaktadır (Hinduja ve Patchin, 2010).

Bu araştırmanın amacı, orta öğrenim düzeyindeki sporcu öğrencilerin dijital oyun esnasında siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerini tespit ederek, ergenlik döneminde yaşanan siber zorbalığın tanımlanması, öğrencilerin duygu ve düşünceleri üzerinde olumsuz etkilerinin belirlenmesi ve özellikle siber zorbalığı önlemeye ilişkin çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Dijital oyun oynayan sporcu öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının incelendiği bu araştırma, nitel araştırma yöntemi çeşitlerinden olan fenomenolojik araştırma yöntemine göre desenlenmiştir. Verilerin elde edildiği dijital oyun oynayan sporcu öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalmaları durumlarının öğrencilerin duygu ve düşüncelerini keşfetmeyi (Creswell, 2003; ve Miles ve Huberman, 2015) sağladığı için nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu 14-18 arasında olan 14 sporcu öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, örneklemin araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar nesneler ya da durumlardan oluşmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2016). Ölçüt olarak katılımcıların aktif olarak spor yapmaları ve dijital ortamlarda günlük 2 saatin üzerinde vakit geçirmeleri göz önünde bulundurulmuştur. Görüşmeler öncesinde kişisel bilgilerin öğrenilmesi ile ölçütlerin karşılandığı katılımcılar seçilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aracı, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu geliştirilmeden önce literatür araştırması yapılmış, siber saldırılar ile ilgili önceki araştırmalar incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede görüşmeci, genel olarak önceden hazırladığı soruların dışına fazla çıkmadan sorularını yöneltir. Bu yöntem katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda bakış açılarını ortaya çıkarmada daha derinlemesine bilgi sahibi olmak amacıyla ek sorular sorma özgürlüğü vermektedir (Glesne, 2012; Kuş, 2012). Sorular derinlemesine analiz yöntemi ve birbirleri ile bağlantılı olmasına dikkat edilmiştir. Böylece ortaya tam bir bütün çıkarılmaktadır. Tümevarım, çalışan durum kapsamında örüntülerden ortaya çıkan boyutları ayrıntılı biçimde analiz etme olanağı sağlar (Patton, 2002). Hazırlanan veri toplama aracının geçerliliğini belirlemek üzere, konu ile ilgili çalışmalar yürütmüş üç uzmana gönderilmiş ve uzmanlardan veri toplama aracında yer alan sorulara ilişkin görüş belirtmeleri istenmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda görüşme sorularında gerekli düzeltmeler yapılarak veri toplama aracına son şekli verilmiştir. Belirlenen öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme formuna dayalı bir şekilde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, ortalama 45 dk. sürmüştür. Veriler soruların hazırlandığı ve öğrencilerin cevapladığı dokümanlara yazılı şekilde kaydedilmiştir. Siber zorbalığın dijital oynayan sporcu öğrenciler üzerine etkisinin belirlenmesi amacı doğrultusunda aşağıdaki görüşme sorularına yanıt aranmıştır. Sorulara verilen evet veya hayır gibi ifadeler sondaj sorular ile derinlemesine görüşme yapma imkânı sağlanmıştır.

- Günlük internette ne kadar zaman geçiriyorsunuz ve hangi amaçlar doğrultusunda kullanıyorsunuz? İnterneti kullanırken ailenizden izin alıyor musunuz?
- Ne tür dijital oyunlar oynuyorsunuz ve gün içerisinde ne kadar süre ayırıyorsunuz?
- Sosyal medya mecralarında ki gruplardan kasıtlı olarak çıkarıldınız mı? Ne hissettiniz?
- Okul yönetimi, okul rehberlik hizmetleri ve aileniz siber zorbalık hakkında sizleri bilgilendirdi mi?
- Gerçek yaşamınızda tanımadığınız kişilere internet ortamında arkadaşlık isteği gönderir misiniz veya tanımadığınız kişilerden gelen teklifleri kabul eder misiniz? Siber zorbalık terimini biliyor musunuz? Daha önce hiç duydunuz mu?
- Daha önce siber bir zorbalığa maruz kaldınız mı, nasıl oldu, bu davranışa karşı nasıl tepki verdiniz?
- Uğradığınız siber zorba davranışı ilk olarak kim ile paylaştınız, aile içi ilişkilerinize nasıl etkisi oldu?
- Uğradığınız siber zorba davranışın duygularınız etkisi nasıl oldu?

Verilerin Analizi

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış form ile elde edilen görüşmeler, nitel veri analizi tekniklerinden fenomenoloji deseni ile çözümlenmiştir. Araştırma verilerinin analizi üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada ses kaydı olarak elde edilen veriler araştırmacılar tarafından deşifre edilmiş ve diğer görüşme metinleri ile word ortamına aktarılmıştır. Her bir word dosyasına kod ismi verilmiş, aynı kod isim soru numaralarının önüne yazılmıştır. Bu yöntem 14 katılımcı için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Veriler toplandıktan sonra araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda Miles ve Huberman (2015) tarafından kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplaması formülü ile kodlayıcılar arası uyum yüzdesi hesaplanmış ve uyum yüzdesi .90 olarak bulunmuştur. Güvenirlik hesaplarında sonucun %70'in üzerinde çıkması araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 2015). Araştırmacılar tarafından verilerin hangi temalar altında toplanacağına ve sunulacağına karar verilmiştir. Katılımcı ifadeleri sekiz ana tema olarak ele alınmıştır. Araştırma soruları çerçevesinde gerekli yerlere yerleştirilerek bulgular elde edilmiş ve yapılan doğrudan alıntılarla da bulgular desteklenmiştir.

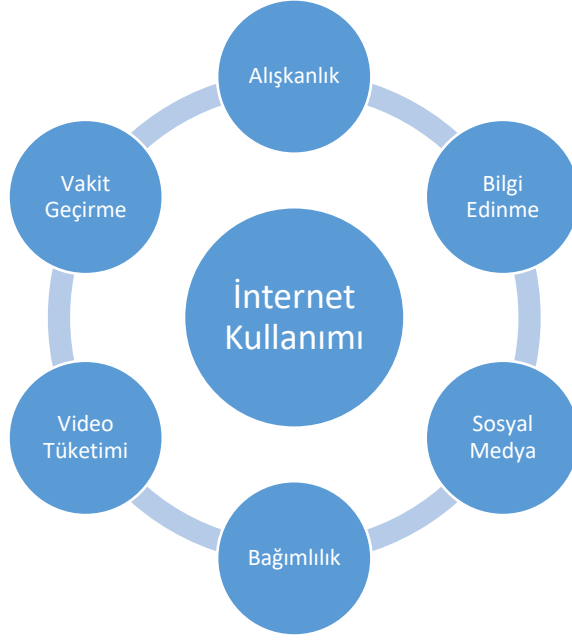
Bulgular

Bulgular başlığında, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda ulaşılan veriler sistematik bir biçimde sunulmuştur. Bu doğrultuda katılımcıların internet kullanım amaçları ve siber zorbalığa maruz kalma süreçlerini nasıl gördüklerine ilişkin görüşler ele alınmıştır. Bulgular sekiz ana tema olarak ele alınmıştır. Bu temalar; süre ve kullanım, oyun türü, zorbalık, destek, farkındalık, maruz kalma, ilişkiler ve duygular şeklindedir.

Katılımcıların, günlük internette ne kadar zaman geçiriyorsunuz ve hangi amaçlar doğrultusunda kullanıyorsunuz? İnterneti kullanırken ailenizden izin alıyor musunuz? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

İnternet Kullanım ve Süre

S1 “Canım sıkıldıkça internette vakit geçiririm, ailemden izin alırım.” **S2** “Günlük iki ya da üç saat arasında internet kullanırım. Ödev, sosyal medya ve oyun oynamak için aileme danışırım.” **S3** “yaklaşık dört, altı saat zaman geçiririm. Bilgi edinme, araştırma yapmak, sosyal medya ve oyun oynamak için. Bana güvendikleri için çoğu zaman izin alma ihtiyacı hissetmem.” **S4** “Beş saat kadar. Araştırma, sosyal medya, video izleme, oyun oynama. Hayır, izin almıyorum.” **S5** “İki saat. Ödev, araştırma, oyun, müzik vb. İzin almıyorum.” **S6** “dört saati geçmeyecek kadar. Oyun, ödev, araştırma yapmak için kullanıyorum, ailemden izin almıyorum.” **S7** “çok fazla zaman geçiriyorum, günlük beş ya da altı saatim internette geçiyor. Vakit geçirmek için.” **S8** “Üç saatimi internete ayırıyorum. Ödev yapmak, bilgi edinmek, sosyal medya, oyun oynamak. İzin almak için gerekli bir sebebim yok.” **S9** “İki saatim geçiyor. Oyun oynamak, müzik dinlemek, video izlemek. Evet, izin alıyorum.” **S10** “Dört saat ile beş saat arasında değişiyordur. Zaman geçirmek için.” **S11** “Sekiz saat internette zamanım gidiyor. Hızlı iletişim, haberleşme, oyun ve müzik.” **S12** “tatillerde altı saate kadar çıkar, okul zamanlarında iki saat falan. Oyun oynamak için falan.” **S14** “Beş veya altı saat. Oyun oynamak ve arkadaşlarımla konuşmak için. Bazen interneti kullanmadan önce aileme sorarım ama genellikle izin verirler.”

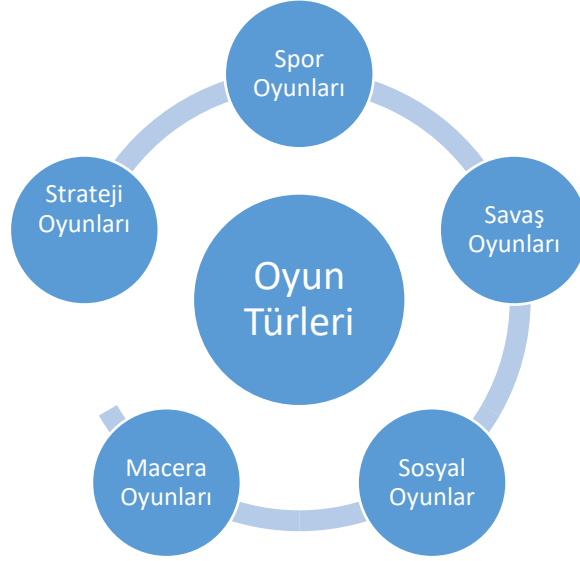

Şekil 1. İnternet Kullanımı ve Süre

Katılımcıların, ne tür dijital oyunlar oynuyorsunuz ve gün içerisinde ne kadar süre ayırıyorsunuz? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

Oyun Türü

S1 “Fifa (Futbol Oyunu) ve Mobile Legend(MOBA 5v5) oynuyorum, zaman olarak hiç ölçmedim ama yaklaşık iki saat falan.” **S2** “Sadece araba oyunları oynarım, canım sıkılınca bırakırım yarım saati geçmiyordur sanırım.” **S3** “League of Legends: Wild Rift(MOBA 5v5), Futbol oyunları oynuyorum, okuldan sonraki zamanımın çoğunu alıyor.” **S4** “Mobile Legend, Okey gibi oyunlar, bir saat oynarım.” **S5** “Pubg, Clash of Clans oynuyorum, strateji oyunlarını seviyorum. Yaşamda çok güçlü bir birey değilim. Mutlu oluyorum burdaki güç ile.” **S6** “Pubg ve Mobile Legend oynuyorum, bir ya da iki saatimi alıyor.” **S7** “Fifa oynuyorum en fazla yarım saat ya da 45 dk.” **S8** “Call of Duty, League of Legend: Wild Rift falan oynuyorum, diğer işlerimden zaman kaldıkça oynayabiliyorum.” **S9** “Pes(Futbol Oyunu) ve strateji oyunları oynuyorum, boş zamanımla alakalı aslında, belirli bir süre ölçmedim.” **S10** “Pubg ve Pes oynarım, iki ya da üç saatim gider.” **S11** “Valorant(Silahlı takım oyunu), Counter Strike(Silahlı takım oyunu), Call of Duty ve birçok oyun oynuyorum, mobil oyunları çok sevdiğimden zamanımın çoğu oyunlarda geçiyor.” **S12** “Pubg ve Valorant, iki-üç saat.” **S13** “Oyun oynamaktan çok 3D oyun kodlamayı seviyorum, “Pubg, Mine Craft, Fall Guys oynuyorum, iki ya da üç saat.” **S14** “Valorant adlı strateji oyununu oynamaktayım ve günlük dört saat bu oyuna ayırıyorum. Bunun dışında herhangi bir dijital oyun oynamıyorum.”

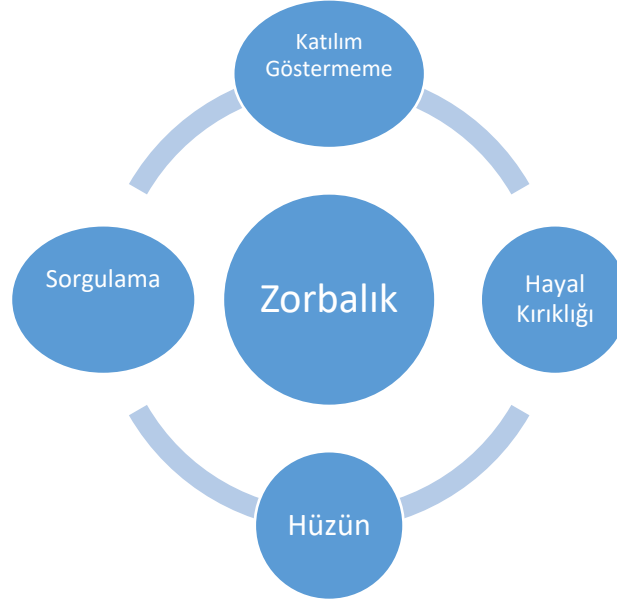

Şekil 2. Oyun Türü

Katılımcıların, Sosyal medya mecralarında ki gruplardan kasıtlı olarak çıkarıldınız mı? Ne hissettiniz? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

Zorbalık

S1 “Evet çıkarıldım, sonuçta sanal arkadaşlık olduğu için gerçek hayatımı etkileyemez bundan dolayı da fazla bir şey hissettiğimi söyleyemem.” **S2** “Hayır çıkarılmadım ama çıkarılsaydım eğer nedenlerini sorgulardım grupta ki kişilerden sadece ben mi yoksa başka kişilerinde mi çıkarıldığımı merak ederdim eğer sadece bensem üzüldüm tabi ki.” **S3** “Genel olarak gruplara katılmıyorum bana bir katkısı olacağını düşünmüyorum.” **S4** “Hayır çıkarılmadım, çıkarılsaydım üzüldüm sanırım.” **S5** “Tanımadığım insanların olduğu gruplara katılmayı tercih etmiyorum.” **S6** “Bilmediğim ve tanımadığım insanlarla dolu olan bir yerde sanalda da olsa gerçek hayatta da olsa bulunmak istemem bu yüzden gruplara katılmıyorum.” **S7** “Hayır çıkarılmadım, gerçek hayattaki arkadaşlarım olmadığı için çok üzülmezdim nedenini de sorgulamazdım.” **S8** “Oyun oynadığım gruplara katılmıyorum ama Whatsapp uygulaması üzerinden tabi ki dahil olduğum gruplar bulunuyor.” **S9** “Hayır çıkarılmadım, sanırım bir duygu hissetmezdim sonuçta gerçek değil.” **S10** “Daha önce hiç çıkarılmadım, hiçbir şey hissetmezdim.” **S11** “Çıkarılmadım ama benim çıkardığım oldu, daha önce oynadığım bir oyunun klan başkanıyım bir tane oyuncuyu klanımdan atmıştım klanımdaki kadın üyeleri rahatsız ettiği için, eğer ben bu şekilde atılsaydım utanırdım kendimden.” **S12** “Hayır çıkarılmadım, çıkarılsaydım üzüntü ile birlikte beni çıkaran kişiye kin tutardım.” **S13** “Çıkarıldım, çok kırıldım ve beni çıkaran kişilere sürekli sebebini sordum oynadığım oyunda oyun gücümün yetersiz olduğunu eğer oyuna para yüklersem güçleneceğimi ondan sonra tekrar alacaklarını söylediler.” **S14** “Çıkarıldım ama çok önemsemedim sonuçta başka gruplarda var onlara da dahil olabilirim.”

Şekil 3. Zorbalık

Katılımcıların, Okul yönetimi, okul rehberlik hizmetleri ve aileniz siber zorbalık hakkında sizleri bilgilendirdi mi? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

Destek

S1 “Hayır bu konu hakkında ne ailemden ne de okulumdan hiçbir bilgi almadım.” **S2** “Evet okulumuzda bu konu ile ilgili okul rehberlik öğretmenimiz bizlere sunum yaparak bilgilendirdi.” **S3** “Evet hem ailem tarafından hem okulumuz tarafından zorbalık, akran zorbalığı, siber zorbalık konularında bilgilendirildim.” **S4** “Okul rehberlik hizmetlerinde ki öğretmenlerimiz tarafından ailem tarafından internet üzerinden yapılan çirkin saldırılar zorbalıklar hakkında bilgi edindim.” **S5** “Bunun hakkında birçok yerden bilgilendirildim, çağımız teknoloji ve hızlı iletişim çağı olduğundan sadece okul ya da ailemiz tarafından değil kendi araştırmalarım sonucunda da bilgi edindim.” **S6** “Hayır hiçbir yerden bu konu hakkında bilgi almadım, ilk kez bu formu doldurtan hoca tarafından siber zorbalığın ne olduğunu öğrendim.” **S7** “Daha önce almamıştım ama bu sorulara cevap vermeden önce rehberlik öğretmenimiz konunun tanımını yaptı ilk kez şuan öğrendim.” **S8** “Okulumuz da ilan panolarında afiş olarak hazırlanmış bilgilendirici şeyler vardı oradan birazcık bilgi sahibiyim.” **S9** “Okulda bu konu hakkında konferans verilmişti o konferans sonunda bende bireysel olarak biraz araştırma yapıp bilgi sahibi oldum.” **S10** “Evet konu hakkında okul rehberlik öğretmenimiz sunum yapmıştı oradan bilgim var.” **S11** “Okul yönetimimiz konu hakkında konferans yapmıştı ondan sonra bilgim oldu.” **S12** “Siber zorbalık değil de sanal zorbalık olarak biliyordum şuan öğrendiğime göre ikisi de aynı şeymiş.” **S13** “Hayır bunun hakkında hiç bilgilendirilmemiştim.” **S14** “Bilmiyordum ama biraz önce rehberlik öğretmenimiz kısaca anlattı şimdi bilgilendirildim.”

Şekil 4. Destek

Katılımcıların, gerçek yaşamınızda tanımadığınız kişilere internet ortamında arkadaşlık isteği gönderir misiniz veya tanımadığınız kişilerden gelen teklifleri kabul eder misiniz? Siber zorbalık terimini biliyor musunuz? Daha önce hiç duydunuz mu? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

Farkındalık

S1 “Evet gönderiyorum da kabul da ediyorum adı üzerinde “sosyal medya” sosyalleşeceğimiz sanal ortam yeni arkadaşlar edinme ve yeni arkadaşlıkların orada da kurulması fikrindeyim.” **S2** “Evet kabul ediyorum orada tanıyoruz tabi ki her zaman iyi sonuçlanmıyor ama.” **S3** “Hayır ben tanımadığım bir insana istek gönderme veya kabul etme hissiyatını duymuyorum gereksiz buluyorum ama karşıda ki istek atılan ya da istek alınan insana da bağlı, mesela aynı memleketteyiz ve birçok ortak arkadaşımız vardır onlara danışır ona göre hareket ederim.” **S4** “Evet kabul ederim de istek de atarım bir sakınca olduğunu düşünmüyorum, tanıştıktan sonra işler başka yönde doğru giderse de engelliyorum ve bir daha muhatap olmuyorum.” **S5** “Hayır etmiyorum, istek atan çok tanışmak istiyorsa önce gelsin gerçek hayatta tanışsın.” **S6** “Kabul etmiyorum istek de atmıyorum çünkü internet ortamı kocaman bir bilinmezlik, başkalarının isimleriyle, resimleriyle açılan birçok sahte hesap oluyor ve bunların amacının ne olduğu bilinmiyor eğer gerçek hayatta tanıyorsam istekte atıyorum kabul de ediyorum.” **S7** “Her zaman değil ama ara sıra kabul ederim ruh halime bağlı biraz.” **S8** “Etmiyorum aslında sanal ortamın güzelliklerinden birisi de bu istediğinle muhatap dahi olmuyorsun.” **S9** “Göndermiyorum, kabul de etmiyorum bu konu da ailemin üzerimde çok fazla baskısı var, haklılar aslında nasıl ki normal hayatta tanımadığımız insanlara güvenemezsek sosyal medyada da öyle olmalı.” **S10** “Hayır istek atmıyorum kendimde kabul etmiyorum.” **S11** “Tanımadığım insanlara istek gönderirim ve bana da istek gelirse kabul ederim. Daha öncesinde yabancı dil öğrenebilmek adına birçok insanla konuştuğum oldu, bunun yararlı olduğunu düşünüyorum.” **S12** “Tanımadığım insanlara istek gönderirim tanışmak için ve bana da gelirse kabul ederim.” **S13** “Evet gönderirim istek gelirse de kabul ederim çünkü sosyalleşmeyi seven bir insanım ve bunun sakıncasını görmüyorum.” **S14** “Tanımadığım kişilere istek göndermem gelen teklifleri ise kabul etmem.”

Şekil 5. Farkındalık

Katılımcıların, Uğradığınız siber zorba davranışı ilk olarak kim ile paylaştınız, aile içi ilişkilerinize nasıl etkisi oldu? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

Maruz Kalma

S1 “Genel de oynadığım oyunlarda oyunu kötü oynamaya başlayınca ya da hata yapınca kendi takım arkadaşlarım tarafından hakarete ve küfre maruz kalıyorum ya da çok iyi oynayınca rakip tarafından aynı davranışlara maruz bırakılıyorum. Bazen sessiz kalıyorum bazen de çok sinirlenirsem ben de aynı tepkiyi veriyorum.” **S2** “Birkaç kere zorbalığa uğradım sosyal medya üzerinden, hemen engelledim orada kapatıyorum konuyu.” **S3** “Uğradım da sanırım zorbalıkta yaptım, çünkü oynadığım bir oyun çok fazlaca popüler bir oyun, oyun içerisinde mutlaka hatalar yapılıyor ve takım arkadaşlarımızın bu konuda hiç saygıları yok hemen küfür etmeye başlıyor, onlar öyle yapınca dayanamayıp ben de küfür ediyorum.” **S4** “Sıklıkla uğruyorum oyunlarda karşı cinsler sanki oyun oynamaya değil de kız tavlama gelmişler gibi, bazen de fazla ileriye gidip sapıklaşabiliyorlar onlar yüzünden ağız tadıyla oyun oynayamıyoruz neyse ki kesin çözüm değil ama uygulamaların ve oyunların banlama, engelleme gibi özellikleri var da bir nebze rahat ediyoruz.” **S5** “oynadığım oyunda hakaret ve küfürler ediyorlar, çoğunlukla sessiz kalıyorum.” **S6** “Oyunlarda genellikle maruz kalıyorum, kötü oyun sonucunda takımumdaki insanların hakaret ve küfürlerine.” **S7** “sosyal medya üzerinden sıklıkla maruz kalıyorum, küfürler, hakaretler ve tehditlere kadar gidebiliyor.” **S8** “Hem oynadığım oyunlarda hem de sosyal medya üzerinden maruz kaldığım zamanlar oldu, bu olaylara tepkim de çok umursamamak oluyor çünkü o kadar fazla oluyor ki hangi birisini kafama takayım.” **S9** “Sosyal medya da bir yorum yapmışım ve altına hakaretler de bulunmuşlardı çok ciddiye almamışım.” **S10** “Yeni başladığım bir oyunda rakibimi vuramadığım için bir kişi bana çok ağır bir hakarete bulunmuştu. Bende bu davranışa karşılık gülmüştüm çünkü ciddiye alınacak bir şey değil.” **S11** “Arkadaşlarımla oyun oynarken yaptığım hatalardan dolayı onlardan kötü sözlerle maruz bırakılmışım.” **S12** “Sosyal medya aracılığıyla küfür ve tehdit almışım altında kalmamak için de ben de aynısını yaptım.” **S13** “Bazen kodladığım oyunları arkadaşlarıma ya da internetteki formlar üzerinden insanlara denetiyorum, beğenmedikleri oyunları insanlar orta da emek yokmuş gibi ağıza alınmayacak hakaret ve küfürlerle yorumluyorlar, bu davranışlar bazen umudumu ve hevesimi kırıyor.” **S14** “Oynadığım oyun silahlı ve rakibi öldürmeye yönelik olduğu için her zaman iyi oynayamıyorsunuz böyle olunca takım arkadaşlarınızdan kötü sözler duymanız hiçte kaçınılmaz olmuyor.”

Şekil 6. Maruz Kalma

Katılımcıların, uğradığınız siber zorba davranışın duygularınız etkisi nasıl oldu? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

İlişkiler

S1 “İlk olarak arkadaşlarımla daha doğrusu en yakın arkadaşım ile paylaştım ve çok fazla tartışmaya açık bir konu olmadığından güldük geçtik, ailemle paylaşılacak hayati bir tehlikesi olmadığı için paylaşma gereği duymadım.” **S2** “Arkadaşlarımla paylaştım herkesin aynı şeylerden mustarip olduğu için yani alıştığımız için çok ciddiye almadık, aileme hiç söylemedim, saklıyorum böyle konuları çünkü bir daha sosyal medya kullanılmayacaklarını düşündüm.” **S3** “Genelde arkadaşlarımla paylaşıyorum ve umursamayız, ilk uğradığım siber zorbalığı ailemle paylaşmıştım, sorunun bende olmadığını anladıklarında aşırı bir tepki vermediler sonrasında da hiç paylaşmadım.” **S4** “Ailemle paylaşacak kadar aşırı bir zorbalığa maruz kalmadım, diğerleri benim başa çıkabileceğim şeyler zaten.” **S5** “Oyun oynadığım arkadaşlarımla paylaşıyorum ailem ile paylaşmıyorum ciddiye alınacak şeyler değil ama ciddi bir şey olursa mutlaka ailem ile paylaşıyorum.” **S6** “Kimseyle paylaşmıyorum önemli bir konu olmadığını düşünüyorum öyle olsaydı önce arkadaşlarımla sonra ailemle söylerdim.” **S7** “Hemen ailemle paylaşıyorum ve ne yapılması gerekiyorsa onların yönlendirmesiyle yapıyoruz, önemsenecek bir konu olduğunu düşünüyorum.” **S8** “Ne ailemle ne de çevremde ki kimse ile paylaşmıyorum çünkü hangi birisini paylaşayım o kadar çok oluyor ki.” **S9** “İnternette çok fazla zaman harcamadığım için çok fazla zorbalığa uğramadım, sadece birkaç kez oldu onu da kimse ile paylaşmadım.” **S10** “Arkadaşlarımla paylaştım birlikte güldük umursayacağım bir konu olmadığından ailemle de paylaşmadım.” **S11** “Yine bana zorbalık yapan arkadaşlarıma söyledim onlarda oyun içinde stresle söylenen sözler olduğunu söyleyerek birbirimizden özür dileyip konuyu kapattık.” **S12** “Tehdit aldığımda hemen aileme söyledim konunun nasıl ilerlediğini anlattım beni anlayışla karşıladılar ve süreci beraber takip ettik aynı tehdit olayı devam etmeyince konu kapandı ama artık daha dikkatli olmaya çalışıyorum.” **S13** “Kendi arkadaşlarımla paylaşıyorum onlar da bana daha motive edici şeyler söylüyorlar, ailem ile paylaşamıyorum çünkü bilgisayarım ve telefonuma yasak getireceklerinden korkuyorum.” **S14** “Sadece oyun olduğunu düşünerek kimseyle paylaşmıyorum aslına bakılırsa sonra aklıma gelince yapılanların çok saçma olduğunu düşünüp gülüp geçiyorum.”

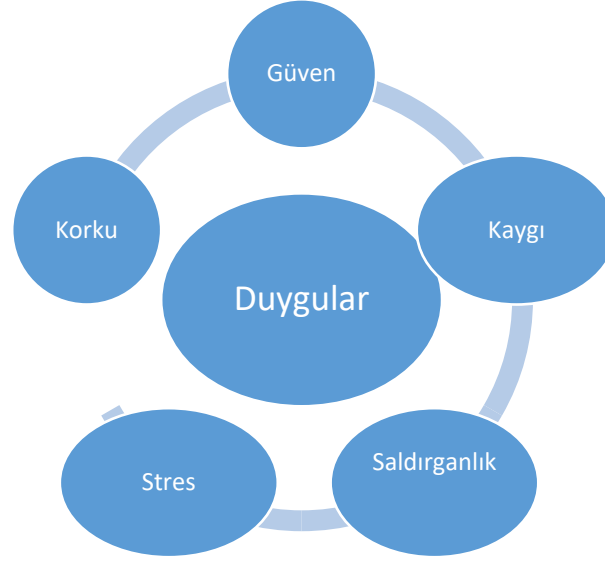

Şekil 7. İlişkiler

Katılımcıların, Uğradığınız siber zorba davranışın duygularınız etkisi nasıl oldu? Sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde;

Duygular

S1 “Her ne kadar da olsa insan bir oyun için küfür yediği için üzülüyor ama sonrasında normal hayata dönünce bu üzüntü kayboluyor.” **S2** “İnsanlara olan güvenim azalıyor bir de sırf bu durum için aileme yalan söylemek zorunda kalıyorum bu beni çok üzüyor.” **S3** “Sinirleniyorum çünkü herkes hata yapabilir ve bu hatanın sonucu hakaret ya da küfür yememek olmamalı.” **S4** “Bazen korkuyorum bu insanlar sanal ortamda olduğu kadar gerçek hayatta da varlar ve toplumda o yüzlerini göstermeden rahatça gezebiliyorlar, bu düşünce beni çok korkutuyor.” **S5** “Üzülüyorum bu oyunu eğlenmek üzel vakit geçirmek için oynuyorum ve hakaretlere maruz kalınca üzülüyorum.” **S6** “Hiç bir şekilde etkisi olmuyor, gerçek hayatta olsa etkisi olabilirdi ama sanal ortam olunca umursamıyorum. Ne demişler “sanal ortam, yalan ortam”.” **S7** “Hakaret ve küfür olunca üzülüyorum ama tehdit olunca korkuyorum.” **S8** “Oyun oynarken verdiğimiz emeğin karşılığını alamayıp bir üzerine zorbalık olunca tabi ki üzülüyorum ve hevesim kaçıyor oyun oynamaktan.” **S9** “Duygularıma etkisi şöyle bazen sinirleniyorum ama sonra sakinleşince saçma buluyorum ve unutuyorum daha sonra hatırladığımda ise gülüyorum.” **S10** “Umursanacak ya da duygularımda değişiklik olacak bir şey olduğunu düşünmüyorum, oyunu kapattıktan sonra orada kalıyor normal hayatıma kaldığım yerden devam ediyorum.” **S11** “Pek bir etkisi olmadı çünkü istenmeden sinir anında söylenen sözler olduğunu biliyorum, özür dileyip birbirimizi anlayınca arkadaşlığımızın daha da kuvvetlendiğini hissediyorum.” **S12** “Önce korkmuştum ailem ile paylaşınca sakinleştirdiler beni ve onlarla paylaştığım için güvenlerini daha da kazandığımı gözlemledim.” **S13** “Hevesim kırılıyor ve üzülüyorum sonuçta ben o kodladığım oyunlara zamanımı ve emeğimi harcıyorum.” **S14** “Nede olsa insan gerçekte de olsa sanalda da olsa küfür ve hakaret duyunca kötü oluyor ama sanal bir yerden sonra sürekli olunca sinirlenmenin yerini gülmeye bırakıyor.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Şekil 8. Duygular

Tartışma

Katılımcıların görüşleri neticesinde internet kullanımında ebeveyn tutumlarına yönelik görüşleri incelendiğinde; ailelerinin dijital spor oyunları ve sosyal medya kullanımları için izinlerinin olduğu fakat en hassas konularının internet kullanımında yaşayabilecekleri süre ve yaşanan problemlere yönelik kaygıları olduğunu belirtilmiştir. Yayman (2019) lise öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada, sağlıklı aile işlevleri ile dijital oyun bağımlılığı arasında pozitif ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Deniz (2021) dijital oyun oynama alışkanlıkları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, anne baba boşanmış-ayrı olanlarda ve ihmalkâr tutum sergileyen ailelerde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ataman Yengin (2019) çalışmada en önemli ebeveyn şikayetleri arasında dijital oyunların çocukları agresifleştirdiği olduğunu söylemiştir. Dehue, Bolman ve Wollink (2008) yaptıkları çalışmada geleneksel akran zorbalığına katılan öğrencilerin birçoğunun aynı zamanda sanal ortamda da zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Smith vd. (2008) geleneksel ortamda başkalarına eziyet edenlerin de sanal ortamda da eziyet ettiklerini bulmuşlardır. Bu bilgiler ışığında ailelerin tutumlarının ve iletişim şekillerinin nitelikli hale gelmesi ile dijital bağımlılığının azaldığı ya da farkındalık boyutlarının arttığı söylenebilir.

Katılımcıların ikinci temaya verdiği cevaplar incelendiğinde; spor oyunlarının çokça tercih edildiği, savaş, mücadele ve strateji oyunlarının da tercih edildiği görülmektedir. Fiziksel olarak güçlü olmayan bireylerin haz duygularını bu alanda ortaya çıkarma çabaları görülmektedir. Vandebosh ve Cleemput (2007) çalışmalarında geleneksel zorbalıkta güçsüz kurban tercih edilirken siber zorbalıkta farklı kişilik tipleri seçilebilmektedir. Geleneksel zorbalık okulda veya okul servislerinde yapılmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006). Mesch, (2009) zorbalığın yüz yüze olmadığında kurbanla empati oluşmadığını vurgulamıştır. Elde edilen veriler sonucunda, bireyin yaşadığı çevredeki sosyal, kültürel ve teknolojik faktörler çocukların oyun türlerini etkilediği bu sebeple ebeveynlerin oyun ortamı ile oyuna rehberlik etme sürecinde önemli rolleri olduğu düşünülmektedir.

Sosyal medya gruplarında yaşamış oldukları olaylar incelendiğinde; gruptan çıkarılma, grupta pasif hale getirilme, çok mutlu paylaşımlar olma, gruplara katılmama, tanımadığı insanlar olduğu için bir öneminin olmaması, gruplarda çıkarılmama ancak kendisinin kişileri çıkardığı ve çıkarılır ise çok üzüleceği söylemleri bulunmaktadır. Juvonen ve Gross'un (2008) katılımcıların %72'si en az bir defa internette

tacize uğradıklarını vurgulamışlardır. Vandebosh ve Cleemput (2007) 18 yaş altı bireyler ile yaptıkları araştırmada zararlarını sormuşlar; bilgisayar virüsleri, cinsel tehdit almak, site çökertme, yabancılarla karşılaşmak, pedofilik teşebbüsler, korkutulmak, izlenmek gibi yanıtlar almışlardır. Beran ve Li (2005) siber zorbalığa maruz kalan bireylerin hüznün, kaygı, korku gibi duygular yaşadığını belirtmişler, ayrıca okul başarılarında düşmeler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Mitchell, Ybarra ve Finkelhor (2007) siber zorbalık yaşayan bireylerin depresyon, madde kullanımı ve suç işleme oranlarının arttığını belirtmişlerdir. Patchin ve Hinduja (2006) çalışmalarında birçok siber zorbalık kurbanının sosyal hayatlarında da problem yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır. Meadows ve ark. (2005) siber zorbalık yaşayan bireylerde düşük bir benlik saygısı olduğu, akademik performanslarında düşüş yaşandığı, psikolojik problemler hatta intiharlar ile son bulunan yaşamlar olduğunu belirtmiştir. Veriler ışığında, artan risk alma isteğinin üst düzey olduğu bu yaş grubunda dürtüsellik, şiddet eğiliminin yoğun olarak yaşanmasının kontrol altına alınma gereğini karşımıza çıktığı söylenebilir.

Okul yönetimi ve aile temasında yönelik veriler incelendiğinde; hiçbir bilgi alınmadığı, bazı bilgilendirmelerin alındığı ve sıklıkla bilgilendirildikleri seçenekleri karşımıza çıkmaktadır. Ybarra ve Mitchell, (2004) internet kullanan gençlerin %50 sinin ebeveynlerinin kendilerini çok az denetlediklerini, anne babanın az denetlemesi, ergenin internette diğerlerine zorbalık yapmasını %54 artırmakta olduğunu ifade etmişlerdir. Arıca (2009) sosyal medya üzerine yaptığı çalışmada öğrencilerin, %55 inin kurban % 18 inin ise siber zorba-kurban olduğunu ifade etmiştir. Williams ve Guerra (2007) öğrenciler ile yaş ve siber zorbalık ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda 5. sınıftaki öğrencilerin siber zorbalığa katılma oranlarının diğer gruplara göre en düşük düzeyde olduğu sonucunu bulmuşlardır. Ailelerin ve okul yönetiminin rehberlik ve ortak kararlar ile doğru tercihlerin yapılmasında paydaş olarak katılımlarının önemi ortaya çıktığı düşünülmektedir.

İnternet ortamında davranışlara yönelik cevaplar incelendiğinde; arkadaşlık isteklerini kabul ettiği tanışmaların gerçekleştiği bazı katılımcıların ise tanımadığı bir insana istek gönderme veya kabul etme hissiyatını duymadığı şeklinde cevaplarında verildiği görülmüştür. Siber zorbalık terimini yönelik bilgileri sorulduğunda katılımcıların; sosyal medya ve sanal platformlarda kişilerin kötü davranması, kişilerin dışlanması, hor görmesi, küfür edilmesi dinsel, dilsel, ırksal ve cinsel hakaretleri olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Patchin ve Hinduja (2006) araştırmalarında zorbalığın daha çok çevrimiçi ortamlarda meydana geldiğini ve ergenlerin %30'unun siber zorba kurbanı olduğunu ifade etmektedirler. İnternet kullanımı kontrol edemeyen bireylerin siber zorbalık yaşama risklerinin daha fazla olacağı düşünülmektedir.

Katılımcılara ne tür siber zorbalık davranışına maruz kaldınız sorusuna; oyunu kötü oynamaya başlayınca kendi takım arkadaşlarını tarafından hakarete ve küfre maruz kaldıklarını çok iyi oynayınca rakip tarafından aynı davranışlara maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Birkaç kere zorbalığa uğradığını belirten katılımcılar, zorbalıkta yaptıklarını itiraf etmişlerdir. Cinsiyet bakımından da sıklıkla uğradığını belirten katılımcılar oyunlarda erkeklerin oyun oynamaya değil de kız arkadaş edinmeye yöneldiklerini öyle durumlarda karşı tarafı banlama ve engelleme ile kendilerinden uzak tuttuklarını belirtmişlerdir. Thomas (2006) çalışmasında araştırmamızı destekler nitelikte, Amerika'da 9 yaşında bir kız çocuğu evindeki kişisel bilgisayarından "seni öldürmeye geliyorum" şeklinde tehdit edici mesajlar aldığını, yine 12 yaşındaki çocuğa bilgisayar ile ırkçı e postalar gönderildiğini belirtmiştir. Tokunaga (2010) çalışmasında 13 yaşındaki Megan isimli çocuğu sosyal iletişim sitesi ile taciz edildiğini ve bireyin intihar etme girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. Veriler ışığında siber zorbalık kavramının hayati bir risk teşkil ettiği söylenebilir.

Bu çalışmada dijital oyun oynayan sporcu öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumları incelenmiş, elde edilen bulgular ışığında çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Elde edilen veriler, sporcu öğrencilerin dijital oyun oynarken çeşitli siber zorbalık türlerine maruz kaldığını göstermektedir. Bu durum, özellikle çevrim içi çok oyunculu oyunlarda etkileşimin yüksek olmasıyla ilişkili bulunmuştur. Özellikle rekabetin yoğun olduğu çevrim içi oyun platformlarında, oyuncular arasında sıkça saldırgan ve aşağılayıcı söylemler gelişmekte, bu da siber zorbalığın yaygınlaşmasına zemin hazırladı söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak karşımıza çıkan bu riskler karşısında bireyin özdenetim becerilerini güçlendirmek ve olumlu gelişmelerini desteklemek önemli bir durum oluşturmaktadır. Sosyal medya okuryazarlığının toplumda farkındalığı geliştirilmelidir. Gelişen teknolojik imkanların kontrollü kullanımı, kişinin siber ortamlarda kendisini koruyabilmesi ve farkındalık kazanması önemli arz etmektedir. Savaş, mücadele ve strateji oyunları da yine tercih edilen oyunlar arasında bulunmaktadır. Fiziksel olarak güçlü olmayan bireylerin haz duygularını bu alanda ortaya çıkarma çabaları görülmektedir. Aileler ve eğitim kurumlarının farkındalıklarını artıracak eğitimler düzenlenebilir. Çalışmanın sporcuların dijital ortamlarda farkındalık oluşturma, aile ve antrenörlere katkı sağlayacağı düşüncesi ile literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Finansman Kaynağı

Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarların Katkıları

Bekir Barış CİHAN: Araştırma ve/veya makale için fikir ya da hipotezin oluşturulması, verilerin elde edilmesi, verilerin düzenlenmesi ve bildirilmesi için sorumluluk almak, bulguların mantıklı açıklanması ve sunumu için sorumluluk almak, makaleyi teslim etmeden önce sadece imla ve dil bilgisi açısından değil aynı zamanda entelektüel içerik açısından yeniden çalışma yapmak.

Mehmet İNAN: Sonuçlara ulaşmak için gereç ve yöntemlerin planlanması, verilerin elde edilmesi, araştırma sırasında literatür taraması ile ilgili sorumluluk almak, yazının tümü veya asıl bölümün oluşturulması için sorumluluk almak.

Tansu KURTULDU: Araştırma ve/veya makale için fikir ya da hipotezin oluşturulması, araştırma sırasında literatür taraması ile ilgili sorumluluk almak, yazının tümü veya asıl bölümün oluşturulması için sorumluluk almak, makaleyi teslim etmeden önce sadece imla ve dil bilgisi açısından değil aynı zamanda entelektüel içerik açısından yeniden çalışma yapmak.

Oğuzhan VURAL: Sonuçlara ulaşmak için gereç ve yöntemlerin planlanması, verilerin elde edilmesi, verilerin düzenlenmesi ve bildirilmesi için sorumluluk almak, bulguların mantıklı açıklanması ve sunumu için sorumluluk almak.

Etik Onay

Bu çalışma Helsinki Deklarasyonu ilkelerine uygun olarak yapıldı.

Kaynakça

- Arıcak, T. (2009) Üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler. *Eğitim Araştırmaları (EJER)* (Kış) Sayı: 34.
- Arslan, S., Savaser, S., Hallett, V., & Balci, S. (2012). Cyberbullying among primary school students in Turkey: Self-reported prevalence and associations with home and school life. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(10), 527-533.
- Ataman Yengin, D. (2019). *Dijital oyun bağımlılığı*. G. H. Karadağ (Ed.), *Dijital Hastalıklar* (s. 117-143). İstanbul: Der.
- Bendixen, M., Endresen, I. M., & Olweus, D. (2003). Variety and frequency scales of antisocial involvement: Which one is better?. *Legal and Criminological Psychology*, 8(2), 135-150.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M., & Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive behavior*, 18(2), 117-127.
- Breivik, K. & Olweus, D. (2006). Children of divorce in a Scandinavian welfare state: Are they less affected than US children? *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 61-74.
- Campbell, M. (2005). The impact of the mobile phone on young people's social life. *Paper presented to the Social Change in the 21st Century Conference*. Centre for Social Change Research Queensland University of Technology.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child development*, 66(3), 710-722.
- Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008) Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology and Behavior*, 11 (2), 217-223.
- Deniz, G. (2021). *Ankara il merkezinde bulunan ortaokul ve lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve anne baba tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dilmaç, B., & Aydoğan, D. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyber bullying among primary school children. *International Journal of Computer and Systems Engineering*, 4(7), 1667-1671.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27).
- Granic, I., Lobel, A., & Engels, R. C. (2014). The benefits of playing video games. *American psychologist*, 69(1), 66.
- Greene, M. B. (2006). Bullying in school: A plea for measure of human rights. *Journal of Social Issues* 62, 63-69.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, 14(3), 206-221.
- Juvonen, J., & Gross, E. F. (2008) Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78 (9) 496 505.
- Meadows, B., Bergal, J., Hellings, S., Odell, J., Piligan, E., Howard, C., et al. (2005) The web: The bullies' new playground. *People*, March 21, 152-155.
- Mesch, G. S. (2009) Parental mediation, online activities and cyberbullying. *Cyberpsychology and Behavior* 12 (4), 387-393
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). Nitel veri analizi. (S. Akbaba-Altun ve A. Ersoy, Çev.), Pegem Akademi Yayınları.
- Mitchell, K. J., Ybarra, M., & Finkelhor, D. (2007) The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency and substance use. *Child Maltreatment* 12 (4), 314-324.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We can Do* Williston, VT: Blackwell

- Özdemir, Ş. (2021). Sosyal medya çağında kuşakların medya kullanım alışkanlıklarının incelenmesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 9(20), 281-308.
- Patchin, J.W., & Hinduja, S. (2006) Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental psychology*, 43(3), 564.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in schools: And what to do about it*. Aust Council for Ed Research.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Slonje, R., & Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P. K., Madhavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russel, S., & Tippet, N. (2008) Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49 (4), 376-385.
- Solberg, M. E., Olweus, D., & Endresen, I. M. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *British journal of educational psychology*, 77(2), 441-464.
- Thomas, S. P. (2006). From the editor: The Phenomenon of Cyberbullying. *Issues in Mental Health Nursing* 27, 1015-1016.
- Tokunaga, R. S. (2010) Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior* doi ; 10.1016 J.chb. 2009, 11.014.
- Tuncay, A. & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 2-13.
- Underwood, M. K. (2002). Sticks and stones and social exclusion: Aggression among girls and boys. *Blackwell handbook of childhood social development*, 533-548.
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4), 499-503.
- Willard, N. E. (2007) The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health* 41, 61-63.
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007) Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health* 41, 14-21.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3).
- Yayman, E. (2019). *Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı oyun bağımlılığı ve aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004) Youth engaging in online harassment: Association with caregiver child relationships, internet use and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27, 319-336.

© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)